

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ TEMEL İLKELERİ KAPSAMINDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA ÇOCUK HAKLARI*

CHILDREN'S RIGHTS IN THE DECISIONS OF THE EUROPEAN
COURT OF HUMAN RIGHTS AND THE CONSTITUTIONAL COURT
WITHIN THE SCOPE OF THE BASIC PRINCIPLES OF THE UNITED
NATIONS CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD

Büşra YELMEN**

Özet: Çocuk ve çocuk hakları konuları günümüzde dikkat çeken konulardandır. Çünkü günümüzde örnekleri çok olan devletler arası savaşlar, iç savaşlar ve işgallerde en çok mağdur edilen ve yaşam hakkı gibi en temel hakları ihlal edilen grupların başında çocukların geldiği görülmektedir. Çağımızda sosyal medyanın da gelişmiş olması sebebiyle çocukların uğradığı hak ihlalleri daha görünür olmaktadır.

Çocukların hakları yetişkinlere göre kolaylıkla ihlal edilebildiği için bu ihlallerin önüne geçilme ve çocukları koruma amacı ile bu alanda hukuki düzenlemeler ve hak çalışmaları yapılmaktadır. Bunlar arasında en kapsamlısı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Çocuk hakları çok yönlü bir konu olduğundan, çalışmamızda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi temel ilkeleri bağlamında Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi Temel İlkeleri

Abstract: Children and children's rights are among the issues that attract attention today. Because it is seen that children are among the most victimized groups in inter-state wars, civil wars and

* Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

** Avukat, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Mezunu, av.busrayelmen@gmail.com, ORCID: 0009-0000-6725-1945. Gönderim Tarihi: 01.08.2025 Kabul Tarihi: 23.12.2025

occupations, of which there are many examples today, and whose most fundamental rights such as the right to life are violated. Due to the development of social media in our age, violations of children's rights are more visible.

Since children's rights can be violated more easily than adults, legal regulations and rights studies are carried out in this field in order to prevent these violations and protect children. The most comprehensive of these is the United Nations Convention on the Rights of the Child. Since children's rights are a multifaceted issue, the decisions of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights have been evaluated in the context of the basic principles of the United Nations Convention on the Rights of the Child.

Keywords: Children's Rights, Convention on the Rights of the Child, Basic Principles of the Convention on the Rights of the Child

GİRİŞ

Toplumlarda her zaman diğerlerine göre korunmaya daha muhtaç dezavantajlı gruplar olmuştur. Çocuklar da bu grupların başında gelmektedir. Tarihsel süreçte çocukların haklarının daha kolay ihlal edilebilir olduğu görülmüş, bunun sonucunda da gerek ulusal hukukta gerekse uluslararası hukukta bunların önüne geçilmesi amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Bu sürecin sonucunda günümüze gelindiğinde, çocuk hakları alanında kapsamlı hukuki belgeler varlık göstermiştir. Bunlardan en kapsamlısı ise Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'dir. ÇHS'deki bazı haklar, diğer çocuk haklarının kullanılmasında ve devletlerin yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde dikkate alınacak temel ilkeler özelliği taşımaktadır.¹ Bunlar ayrımcılık yasağı, çocuğun yüksek yararı, yaşam, hayatta kalma ve gelişme ve çocuğun görüşüne saygı ilkeleridir. Bu sebeple çalışmada çocuk hakları ÇHS temel ilkeleri ile sınırlı bir şekilde Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları üzerinden incelenecektir.

I. ÇOCUK, ÇOCUKLUK VE ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI

A. Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Toplumlar ve toplumların hukuki metinleri incelendiğinde belli bir yaş limitinin altındakilerin çocuk kabul edildiği görülmektedir. Çocukluğun bittiği ve erginliğe geçildiği yaş sınırları toplumlarda ve dö-

¹ Emine Akyüz, "Çocuk Hukuku", Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2021, s. 50.

nemlerde farklılık göstermektedir. Örneğin Çocuk Koruma Kanunu'na (ÇKK) göre de Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (BMÇHS) göre çocuk, 18 yaşını henüz bitirmemiş olan herkestir. Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanunu'na (UÇK) göre ise çocuk, 16 yaşını tamamlamamış kişileri ifade etmektedir.² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6. maddesinde çocuk; *"henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi"* olarak tanımlanmıştır. 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) 1. maddesinde ise; *"kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan"* çocuk olarak kabul edilmiştir. Bu tanım, uluslararası hukukta genel tanım olarak kabul edilmiştir.³

Uluslararası hukuktaki bu genel kabule rağmen; *"ulusal mevzuatlarda çocuğun tanımı ve hakları aynı şekilde yer almamaktadır."*⁴ Zira ulusal hukukta çocuk terimi tutarlı bir şekilde kullanılmamıştır.⁵ Ulusal mevzuatlarda çocuk kavramı yerine bazı kısımlarda "küçük" bazı kısımlarda "genç" teriminin yer almasının sebebi bu kavramların günlük konuşma dilinden alınmış olmasıdır.⁶

Çocuk kavramının daha iyi anlaşılması adına çocukluk kavramından da bahsedilmesi gerekmektedir. Çocuk, düşünsel ve bedensel gelişim bakımından yaş itibarıyla henüz gerekli olgunluğa erişmemiş kişiyi; çocukluk ise, belirli bir toplumda belirli bir zamanda çocuk kabul edilen bireylerin özelliklerini ifade etmektedir.⁷ Çocukluk toplumdan topluma değişen, zaman içerisinde dönüşen kültürel, sosyolojik bir kavram olmasının yanı sıra gelişimsel özellikleri sebebiyle biyolojik ve psikolojik de bir kavramdır.⁸

² Hasan Tahsin Fendoğlu, "Çocuk Hukuku", Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 27.

³ Damla Aydoğa, "Çocuk Hakları Krizi: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Uygulanması Analiz", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023, s. 21.

⁴ Aydoğa, s. 21.

⁵ Zafer Gören, "Çocuğun Temel Hakları", s.117, <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/6347/zgoren.pdf>, Erişim Tarihi: 15.06.2025

⁶ Gören, s. 117.

⁷ Müberra Algan, "Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları", Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2021, s. 26.

⁸ Gülşah Konuk, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Çocuk Hakları ve Çocuk Suçluluğu", Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 15.

B. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları UNICEF tarafından “*kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır.*”⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu hakların gelişim süreci “*çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir ‘nesne’ olmaktan çıkarılıp, haklara ehil, kişilik sahibi bir ‘özneye’ dönüştürülmesinin*”¹⁰ yolculuğu olarak açıklanabilir.

Çocuklar özel olarak korunması gereken kırılgan grup içerisinde olmaları, savunmasız olmaları, korunmaya muhtaç olmaları, fiziksel ve ruhsal bakımdan yetkin olmamaları sebebiyle çeşitli hak ihlallerine açık olmaları nedeniyle insan hakları bakımından çocuk hakları özel olarak düzenlenmektedir.¹¹ Bu hakların kapsamı çağlardır süregelen mücadelelerle, değişen zaman, koşullara ve gelişmelere göre genişleyen bir kavram olup; sürekli yeni boyutlar ve yeni anlamlar kazanan, dinamik bir yapıdadır.¹² Bu tarihsel süreç içerisinde insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşme ve belgeler oluşturulmuştur. Fakat çocukların kendilerine has gereksinimlerinin olması, yetişkinlerden bağımsız bir kişilikleri olması, çocukların karşılaştığı ortak hak ihlalleri gibi sebeplerden dolayı insan haklarına ilişkin sözleşme ve belgelerle yetinilmemiş, çocuk haklarına ilişkin ayrıca düzenlenmeler yapılmıştır.¹³

Çocuk haklarının sınıflandırılmasına gelindiğinde ise, yaygın olarak kabul edilen tek bir sistematik olmadığı görülmektedir. Algan’a göre çocuk haklarında korunma hakları, gelişimsel haklar, katılım hakları şeklinde bir tasniflendirme yapılabilecektir; fakat kesin bir

⁹ İstanbul Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi, “Çocuk Hakları (UNICEF)”, <https://cocukkoruma.istanbul.edu.tr/tr/content/cocuk-haklari-unicef/cocuk-haklari>, E. T: 15.06.2025.

¹⁰ Rona Serozan, “Çocuk Hukuku”, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005, s. 15.

¹¹ Mustafa Tevfik Odman, “Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Hakları”, içinde Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara 2012, s. 305-306.

¹² Algan, s. 689.

¹³ Ebru Şen, “Çocuk Haklarının Kapsamı ve Türk Anayasa Hukukundaki Yeri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2022, s. 42.

ayrımdan bahsedilemeyecektir.¹⁴ Algan, çocuk haklarına ilişkin çeşitli sınıflandırmalar bulunsa da doktrinde çocuk haklarının kesin ve değişmez bir liste halinde belirlenmesinin tartışmalı olduğunu ifade etmektedir.¹⁵ Bu tartışma, çocuk haklarının kapsamının ne şekilde belirleneceği ve hangi hakları içereceği konusundaki farklı görüşlerden kaynaklanmaktadır.¹⁶

UNICEF'e göre ise çocukların temel hakları arasında; isim ve vatandaşlık hakkı, eşit muamele görme hakkı, sağlık hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı, tatil, oyun ve dinlenme hakkı ile şiddet, ihmal, istismar ve takibata karşı korunma hakkı yer almaktadır.¹⁷

Çocuk hakları ile ilgili sınıflandırmalar ve bu hakların kapsamı kesinlik içermemektedir.¹⁸ Zira insan hakları sürekli genişleyen, dinamik bir yapıda olduğu için onun parçası olan çocuk haklarının kapsamı da kesin sınırlarla çizilemez.¹⁹ Günümüz dünyasında haklar listesinin sürekli değişip genişlemesi sebebiyle çocuk haklarının kapsamının da kesin ayrımlar göstermeden genişlediğini söylemek mümkündür.²⁰

ÇHS kapsamında çocuk hakları; yaşama hakları, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları olarak 4'lü gruplandırılabilir.²¹

Yaşama hakları: Çocuğun bakım, barınma, beslenme gibi hayatını uygun hayat standartlarına göre idame ettirebilmesi için gerekli, temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik tüm haklara yaşama hakları denilmektedir.²²

¹⁴ Algan, s. 348, 349.

¹⁵ Algan, s. 339, 340, 348, 349.

¹⁶ Algan, s. 340.

¹⁷ Wikipedia, "UN-Kinderrechtskonvention", <https://de.wikipedia.org/wiki/UN-Kinderrechtskonvention>; E. T:15.06.2025; Zafer Gören, "Çocuğun Temel Haklarının Anayasal Garantisi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. Güz 2012, S. 22, 2012, s. 46; Peri Uran, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yorumları Işığında 1982 Anayasası ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Karşılaştırmalı İncelemesi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S.26, 2014, s.99, 100; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) (UNICEF çevirisi), 20.11.1989, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, E. T: 15.06.2025.

¹⁸ Şen, s. 22.

¹⁹ Şen, s. 22.

²⁰ Uran, s. 100.

²¹ Akyüz, s. 6.

²² Fendoğlu, s. 72.

Gelişme hakları: Çocuğun beceri ve kabiliyetlerini en iyi versiyonu ile açığa bilgi çıkartabilmesi için gereken eğitim hakkı, oyun hakkı, dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklara gelişme hakları denilmektedir.²³

Korunma hakları: Korunma hakları, “her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı çocukların korunmasını sağlayan haklar”²⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bu haklar ile çocukların; fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel sömürü ve istismardan, uyuşturucudan, silahlı çatışma ve savaştan korunulması, mülteciler gibi özel durumdaki çocukların korunması amaçlanmaktadır.²⁵

Katılma hakları: Çocuğun ailede ve toplumda aktif rol almasını, görüşlerini ifade etmesini ve kendisini ilgilendiren konularda karar alma süreçlerine katılmasını sağlamaya yönelik haklardır.²⁶ Örneğin; ifade özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, vicdan ve din özgürlüğü gibi haklardır.²⁷

II. ÇOCUK HAKLARININ TEMEL İLKELERİ

İnsan hakları sözleşmelerindeki ve bildirgelerdeki çocukların haklarına ilişkin hükümlerin, çocukların haklarını koruma ihtiyacını yeterince gideremediğinin görülmesi üzerine uluslararası toplumda, çocuk haklarına ilişkin kapsayıcı ve bağlayıcı bir sözleşme üzerinde çalışmalara başlanmıştır.²⁸ Bu doğrultuda BM tarafından 1989 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşme çocuk hakları bakımından en önemli, en temel uluslararası hukuki metindir. Çocuk hakları hukukunun en önemli kaynaklarından olup, adeta bir çatı mevzuat²⁹ işlevi görmektedir.

ÇHS dört temel ilkeyi esas almaktadır. Bu ilkelerin çocukların haklarının kullanılmasında, korunulmasında ve bu konularda devletin

²³ Akyüz, s. 6.

²⁴ Fendoğlu, s. 72.

²⁵ Fendoğlu, s. 72.

²⁶ Akyüz, s. 6.

²⁷ Fendoğlu, s. 73.

²⁸ Algan, s. 213.

²⁹ Burcu Şüheda Şimşek, “Türkiye’de 2005 Yılı Sonrası Çocuk Haklarının Gelişimi”, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016, s. 15.

yükümlülüklerini yerine getirmesinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir.³⁰ Bu ilkeler şunlardır:

- Ayrım Gözetmeme (Ayrımcılık Yasağı) (madde 2)
- Çocuğun Yüksek Yararı (madde 3)
- Yaşam, Hayatta Kalma ve Gelişme (madde 6)
- Katılım Hakkı (Çocuğun Görüşünün Alınması İlkesi) (madde 12)

A. Ayrım Gözetmeme İlkesi

Sözleşmeye göre tüm çocuklar hiçbir ayrım gözetmeksizin korunmalıdır. (ÇHS m. 2) Bütün çocuklar eşittir, aralarında ayrım yapılamaz. Bu ilke çocuklar arasında eşitliği öngördüğü için eşitlik ilkesiyle birbirini tamamlamaktadır.³¹ Buna göre *“taraf devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkiler altında bulunan her çocuğa ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanırırlar ve taahhüt ederler.”*³² Devletin, çocuğun kendisi, ana-babası ya da yasal vasislerinin bahsedilen bu statüleri nedeniyle çocukların ayrımcılığa veya cezaya maruz kalmaları durumunda, çocuğun korunması için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır.³³ Ayrım gözetmeme kanun önünde eşit olmak, bütün hak ve özgürlüklere eşit bir şekilde sahip olmak ve hiçbir fark gözetmeksizin kanunun korumasından ve sağlanan bu haklardan eşit derecede yararlanmaktır.³⁴ Ancak haklar ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmak her durumda birebir aynı anlayışın benimsenmesi değildir.³⁵ Bu durum BM İnsan Hakları Komitesi 1989 tarihli Genel Yorumu’nda şöyle ifade etmiştir: *“Farklı muamelelerin dayandığı kriterler makul, objektif olduğu ve ulaşılmak istenen sonuç Sözleşme çerçevesinde meşru olduğu sürece her farklı muamele bir ayrımcılık*

³⁰ Emine Akyüz, “Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, *Milli Eğitim Dergisi* S.151, 2001, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm, E. T: 16.06.2025.

³¹ Şen, s. 51.

³² BMÇHS m. 2.

³³ BMÇHS m. 2.

³⁴ Akyüz, “Çocuğun Eğitim Hakkı”.

³⁵ Rachel Hodgkin ve Peter Newell, “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı”, çeviren Şebnem Akipek, UNICEF, Cenevre 2003, s. 22.

hali teşkil etmeyecektir."³⁶ BM Çocuk Hakları Komitesi taraf devletlere mülteci ve sığınmacı, engelli çocuklar gibi risk altındaki tüm çocuklara yeterli desteğin sağlanması için bütçe tahsis edilmesi, olumsuz ekonomi politikalarının zararlarından korunmaları, sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmaları gibi çeşitli önerilerde bulunmaktadır.³⁷ Korunmaya daha çok ihtiyaç duyan dezavantajlı konumda bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklar, engelli çocuklar, sokaklarda yaşayan çocuklar gibi grupların öncelikli olarak korunması ve onlara yardım sağlanması ayrımcılık kapsamında değerlendirilmemektedir. Olumsuz etkilere açık olan, korunmaya daha çok ihtiyaç duyan gruplar için yapılacak müdahaleler pozitif ayrımcılık olarak değerlendirilmekte olup; ayrım gözetmeme ilkesinin çiğnendiği anlamına gelmemektedir.³⁸

Bu noktada ÇHS'nin ayrımcılık yasağı ile ilgili diğer bir yaklaşımından da bahsedilmesi gerekmektedir. Buna göre taraf devletlerin, ceza adalet sisteminin damgalayıcı yönünden kaynaklanan ayrımcılıkla da mücadele etmeleri gerekmektedir.³⁹ *"Bu tür ayrımcılığı önlemeye dönük önlemler alınması, suç işlemiş çocukların yeniden toplumla bütünleştirilmeleri için uygun destek ve yardım alabilmeleri, toplumda yapıcı bir rol üstlenmelerine onarak sağlayan kamusal kampanyalar yürütülmesi de önemlidir (ÇHS madde 49 (1))."*⁴⁰

Türk Anayasa Hukuku'nda ise çocuk haklarının temel ilkelerinden ayrım gözetmeme, eşitlik ilkesi kapsamında Anayasa m. 10'da düzenlenmiştir. Bu ilke TCK'nın çeşitli maddelerinde direkt çocuklarla ilgili olmasa da düzenlenmiştir.⁴¹ TCK m. 3'te adalet ve kanun önünde

³⁶ İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, "Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006", Derleyen ve Çeviren Lema Uyar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 44.

³⁷ Hodgkin ve Newell, s. 35, 36, 37.

³⁸ Hodgkin ve Newell, s. 26, 31, 37.

³⁹ Aydın Atılğan ve Eylem Ümit Atılğan, "Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi (Rapor)", İnsan Hakları Ortak Platformu, Ankara 2019, s. 28.

⁴⁰ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye ilişkin Genel Yorumları 2006 - 2008", Uluslararası Çocuk Merkezi, Ankara 2008, s. 10-2.

⁴¹ Feridun Yenisey, "Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler", Uğur Eğitim Pazarlama ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 2017, s. 31.

eşitlik ilkesi düzenlenerek; ayrımcılık yapılması ve kişilere ayrıcalık tanınması yasaklanmıştır.⁴² TCK m. 122’de ise nefret ve ayrımcılık suçu düzenlenmiştir.⁴³ İlkenin yer aldığı diğer bir düzenleme ise 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu⁴⁴ dur. Bu kanunun 3. maddesinde “Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı” düzenlenmektedir.⁴⁵ TİHEK m. 4’te ayrımcılık türleri düzenlenmiştir.⁴⁶ Kanunun 7.maddesinde ise “ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği hâller” ele alınmıştır.⁴⁷ Bu maddenin ç bendinde yer alan “Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri”⁴⁸ düzenlemesine göre; çocuklara yönelik özel tedbirler ve koruma önlemlerinin alınması açısından ayrımcılık iddiasında bulunulamayacaktır.⁴⁹

B. Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuğun yüksek yararı, çocuklar ile ilgili konularda çocuğun yararının temel alınması gerektiğini ifade etmektedir. Sözleşmede bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.”⁵⁰ Bu maddeye göre taraf devletler çocuğun yüksek yararını gözetmek amacıyla önlemler alacak, gerekli korumayı ve bakımı sağlayacaktır.⁵¹ Yine bu maddeye göre ana babalar, vasiler, sorumlu kurumlar ve yetkili makamlar çocuklarla ilgili her konuda çocuğun yararını dikkate alacaklardır.⁵²

Çocuğun yüksek yararı kavramının soyut, durumdan duruma göre değişebilen bir kavram olması sebebiyle tüm uygulamaları kapsayacak bir tanımlı mümkün olamadığı için ne ÇHS’de ne doktrinde ne de ka-

⁴² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), m. 3.

⁴³ TCK m. 122.

⁴⁴ 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu (TİHEK Kanunu).

⁴⁵ TİHEK Kanunu, m. 3

⁴⁶ TİHEK Kanunu, m. 4.

⁴⁷ TİHEK Kanunu, m. 7.

⁴⁸ TİHEK Kanunu, m. 7.

⁴⁹ Yenisey, s. 32.

⁵⁰ BMÇHS m. 3.

⁵¹ BMÇHS m. 3.

⁵² BMÇHS m. 3.

nunlarda kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır.⁵³ Bu yüzden kanun koyucular, çocuğun yararı kavramından anlaşılması gerekenin ne olduğunu; psiko-sosyal bilimlerin gelişerek değişkenlik gösteren verilerine ve somut koşullara göre yorumlanması düşüncesiyle bilinçli olarak hâkimin veya diğer ilgili kişilerin takdirine bırakmışlardır.⁵⁴ Literatürde kabul gören ortak bir çocuğun yüksek yararı tanımı bulunmamaktadır.⁵⁵

Çocuğun yüksek yararı; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına göre “*çocuğun yararını her türlü yarardan daha önemli ve öncelikli görmek ve buna göre davranmak*”⁵⁶ olarak ifade edilmektedir. Ulusal literatürde ise Anayasa’da, TMK’da ve ÇKK’da çocuğun yüksek yararının esas alınmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır.⁵⁷ Burada bunlara kısaca değinilecektir. Anayasa “ailenin korunması ve çocuk koruma” başlıklı m. 41’de “*her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanmaları, yüksek yararlarına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babalarıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu*”⁵⁸ şeklinde hüküm altına alınmıştır. ÇKK m. 4’te ise kanunun uygulanmasındaki temel ilkelerden birinin çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi olduğu düzenlenmiştir.⁵⁹ TMK’nın çocuğun korunması başlıklı kısmında m. 346’da “*çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır.*”⁶⁰ şeklinde yer almıştır. Yine aynı kanunda anne babanın ayrılması durumunda, çocuğun velayeti, kişisel ilişki tesisi gibi hususlarda da çocuğun yararının gözetileceği düzenlenmiştir.⁶¹

Çocuğun yararının esas alınması ile çocukların kırılgan ve zayıf yapılarından kaynaklanan fiili dengesizliğin hukuksal olarak gideril-

⁵³ Akyüz, s. 53.

⁵⁴ Akyüz, s. 53; Şen, s. 52.

⁵⁵ Çalışmamızın 3. bölümünde mahkeme kararları tartışılacaktır. Çocuğun yüksek yararı mahkemelerce nasıl yorumlandığı orada daha detaylandırılacaktır.

⁵⁶ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), “Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017”, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara, https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2012-2017_Ulusal-cocuk-Haklari-Strateji-Belgesi-ve-Eylem-Planı.pdf, s. 4, E. T: 22.06.2025.

⁵⁷ Şen, s. 52.

⁵⁸ T.C. Anayasası m. 41/3.

⁵⁹ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), m. 4/b.

⁶⁰ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK), m. 346.

⁶¹ TMK m. 325, 337, 349.

mesi hedeflenmektedir.⁶² Bu bakımdan çocuğun yüksek yararı ilkesi Anayasa m. 2’de düzenlenen sosyal devlet ilkesinin ve aile hukukunun esas ilkelerinden olan zayıfların korunması ilkesinin tamamlayıcısıdır.⁶³

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, insan hakları çatışması olduğunda da devreye girmektedir. Buna göre çocuğun hakları kendi arasında, çocuğun hakkı ile başka birinin hakkı veya kamusal çıkarlar çatışabilir. Tüm bu çatışma durumlarında esas alınması gereken çocuğun yüksek yararı ilkesidir.⁶⁴

C. Yaşam, Hayatta Kalma ve Gelişme İlkesi

Bu ilke sözleşmede şu şekilde düzenlenmiştir: *“Taraflar Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraflar Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.”*⁶⁵

Yaşam hakkı, çocuğun yaşam standartlarından ve sağlık hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmasını; gelişme hakkı ise çocuğun eğitim, boş zaman, oyun, sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılımını ifade etmektedir. Gelişme hakkı aynı zamanda çocuğun düşünce, din ve vicdan hürriyeti ile çocuğun şiddet ve istismarın her türlüşünden korunmasını da kapsamaktadır.⁶⁶ Görüldüğü üzere çocuğun gelişme hakkı ifadesi çocuğun fiziksel ve duygusal olarak bütün yönleriyle gelişmesini içermektedir.

Şimşek’e göre yaşam hakkı, çocuğun yaşam standartlarından ve sağlık hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmasını; gelişme hakkı ise çocuğun eğitim, boş zaman, oyun, sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılımını ifade etmektedir.⁶⁷ Şen de gelişme hakkının içerisine çocuğun

⁶² Akyüz, s. 59.

⁶³ Ahmet Türkmen, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S.2, 2020, s. 1136.

⁶⁴ Zeynep Hazar, “İnsan Hakları Çatışmalarının Çözümlemesinde Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin İşlevi: Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 2, 2022, s. 648.

⁶⁵ BMÇHS, m. 6

⁶⁶ Şen, s. 53.

⁶⁷ Şimşek, s. 25, 26.

düşünce, din ve vicdan hürriyeti ile çocuğun şiddet ve istismarın her türlüşünden korunmasını katarak kapsamını genişletmiştir.⁶⁸ Akyüz ise yaşama hakkını genişleterek, *“kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkı”*⁶⁹ olarak tanımlamıştır. Yine Akyüz’e göre, çocuğun maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı yaşam hakkının sosyal yönünü oluşturmaktadır.⁷⁰ Görüldüğü üzere çocuğun gelişme hakkı ifadesi çocuğun fiziksel ve duygusal olarak bütün yönleriyle gelişmesini içermektedir. Bu ilkenin Anayasa m. 17’de ise *“herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir”*⁷¹ şeklinde yer aldığı söylenebilir.

D. Katılım Hakkı (Çocuğun Görüşüne Saygı İlkesi)

Sözleşmenin 12. maddesi ile tüm çocuklara kendilerini ilgilendiren her konuda düşüncelerini özgürce ifade etme ve kendilerini etkileyecek kararlarda dinlenilme hakkı tanınmıştır.⁷² Madde metni şu şekildedir: *“1.Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. 2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”*⁷³

Görüldüğü üzere bu ilke çocukları ilgilendiren, onları etkileyecek kararlarda kendilerinin dinlenerek, görüşlerinin alınması gerektiğini ifade eder. Böylelikle çocukların kendileri ile ilgili konulardaki karar alma süreçlerine katılımı sağlanmış olacaktır. Bu katılmanın derecesi ise çocuğun olgunluğuna, kendini ifade etme yeteneğine göre tespit edilecektir.⁷⁴ Bu hak çocuklara kendi ile ilgili karar alma süreçlerine

⁶⁸ Şen, s. 53.

⁶⁹ Akyüz, s. 348.

⁷⁰ Akyüz, s. 348.

⁷¹ T.C Anayasası, m. 17.

⁷² Akyüz, s. 60.

⁷³ BMÇHS m. 12.

⁷⁴ Onat Çopur ve Serdar Ünver, *“AİHM Ve Çocuk Hakları Kararları (Türkiye)”*, Ankara 2019, s. 11.

katılmalarını, adli ve/veya idari soruşturmalarda dinlenilme haklarını da sağlamaktadır.⁷⁵

Akyüz'e göre katılım hakkı; çocuğun kendi yaşamını ve içinde yaşadığı topluluğu etkileyen kararları paylaşmasıdır.⁷⁶ Fendoğlu'na göre ise; "çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasına, kendisini ifade etmesine ve toplumda rol alabilmesine yönelik haklar"⁷⁷ olarak tanımlanmaktadır. İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nce hazırlanan raporda ise katılım hakkının kapsamı, çocukların gördükleri olayları oyun ile dışarı yansıttığı ifade edilerek çocuğun oyun hakkı ile bağlantılı olarak genişletilmiş şekilde ele alınmıştır.⁷⁸

Ulusal mevzuatta ise çocuğun katılım hakkı "çocuğun dinlenilmesi hakkı", "çocuğun görüşünün alınması hakkı" olarak yer almaktadır.⁷⁹ Ulusal hukukumuzda çocuğun katılım hakkı ÇHS'deki kadar geniş ele alınmamıştır.⁸⁰ ÇHS'de katılım hakkı çocuğun kendisiyle ilgili her konuda bilgilendirilmesinin de içerirken, hukukumuzda buna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.⁸¹ Bu hak Anayasa'da açıkça yer almamakla birlikte Anayasa'nın farklı maddelerindeki hükümlerle bağlantılı olduğu söylenebilir.⁸²

Genel görüşe göre bu ilke çocukların hakların öznesi bir birey olarak, kendileri ile ilgili konulara aktif bir katılımını öngören bir temel ilke olduğu için ÇHS'de yer alan bütün haklar bu ilke göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır.⁸³ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları

⁷⁵ Şimşek, s. 26, 27.

⁷⁶ Akyüz, s. 60.

⁷⁷ Fendoğlu, s. 73.

⁷⁸ İstanbul Çocuk Hakları Merkezi, "6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Çocuk Hak İhlalleri Gözlem Raporu", s.156.

⁷⁹ Feyza Coşkun Çuvaloğlu, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Medeni Yargılamada Çocuğun Katılım Hakkı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 1.

⁸⁰ İdil Tuncer Kazancı, "Hukuki Dinlenilme Hakkı ve Çocuğun Katılma Hakkı Bağlamında Yargılamada Çocuğun Dinlenilmesi", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1, 2023, s. 62.

⁸¹ Tuncer Kazancı, s. 62.

⁸² Zeynep Bahadır, "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medeni Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı", *Adalet Dergisi*, S. 70, 2023, s. 220.

⁸³ Muhammed Seyit İmir, "Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması", 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2023, s. 44.

Komitesi (ÇHK) de bu görüşe katılmaktadır. Komite'ye göre çocuğun kendini ifade etme ve dinlenilme hakkı yani katılım hakkı yalnızca bir haktan ibaret olmayıp; diğer tüm hakların yorumlanmasında ve uygulanmasında temel alınmalıdır.⁸⁴

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde temel ilkelerin amacının çocukların haklarının korunulup, geliştirilmesi ve böylelikle onların güvende, sağlıklı, eşit ve katılımcı bireyler olmalarını sağlamak olduğu söylenebilmektedir.⁸⁵

III. ÇOCUK HAKLARINA YAKLAŞIMIN ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ TEMEL İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE AİHM VE AYM BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

A. AİHM Kararlarında Çocuk Hakları

Çocuk hakları, yetişkinlerin haklarına göre ihlale çok daha açıktır. Çünkü daha savunmasız ve kırılgan oldukları kabul edilmektedir. Bu sebeple çocuk haklarının hukuki güvence altına alınması ve korunması büyük bir gerekliliktir. Bu gereklilik ulusal ve uluslararası toplumu çeşitli hukuki metinler düzenlemeye sevk etmiştir. AİHM de bu gereklilik anlayışını kararlarında yansıtmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) ise çocuk haklarına özel olarak yer verilmeyerek, insan hakları içerisinde ele alınmıştır. Çocuk haklarına dair en temel ve kapsayıcı metin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BHÇHS)'dir. AİHM'nin ise kararlarında bu sözleşmedeki ilkeleri dikkate aldığı görülmektedir.

ÇHS her ne kadar çocuk hakları ile ilgili en temel belge olsa da herhangi bir yaptırım yetkisi bulunmamaktadır. Rıza Türmen'e göre; *"AİHM'nin uygulamaları BMÇHS ile AİHS arasında bir yakınlaşma doğurmuştur. İki Sözleşme arasındaki bu yakınlaşma BMÇHS'ye yaptırım gücü kazandırmaktadır."*⁸⁶

⁸⁴ BM Çocuk Hakları Komitesi, "BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No.12:Çocuğun Katılım Hakkı", Cenevre, 25 Mayıs-12 Haziran 2009, 2. Paragraf.

⁸⁵ Erman Ekingen, "Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Korunması", içinde "Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler", editör Ömer Korkut ve Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 99.

⁸⁶ Dr. Rıza Türmen, "Önsöz" içinde Çopur ve Ünver, s. 3, 4.

AIHM, çocuk hakları ile ilgili başvuru alan en etkili yaptırım mekanizmalarındandır. Mahkeme, genellikle kararlarında AIHS'ni esas alsa da, çocuk hakları ile ilgili davalarda ÇHS'ye de atıf yaptığı görülmektedir. Çünkü AIHS'nin çocuk haklarına ilişkin düzenlemeleri kısıtlı olduğu için, bu alandaki en detaylı düzenlemeye sahip uluslararası belge kabul edilen ÇHS, AIHM kararlarında etkili olmaktadır.⁸⁷ Bu nedenle çalışmada ÇHS'nin dayandığı temel ilkeler üzerinden AIHM kararları ele alınacaktır.

A.1 AIHM Kararlarında Ayrım Gözetmeme İlkesi

AIHM, farklı bir muamelenin olduğu durumlarda bu farklı muamelenin meşru bir amaç taşımadığı, varılmak istenen amaç ve kullanılan araç arasında orantı bulunmadığı hâllerde bunu ayrımcılık olarak değerlendirmiştir.⁸⁸ AIHM'nin, çocukların eğitim, sağlık, barınma gibi temel haklara erişiminde ayrımcılığın önlenmesi ve çocukların eşit koşullarda fırsat eşitliğine sahip olmaları gerektiğine ilişkin kararları söz konusudur. AIHM'nin, ayrımcılık yasağına ilişkin kararlarında genellikle AIHS m. 14'ü referans aldığı görülmektedir. Aynı zamanda ÇHS m. 2 kapsamında atıf yaptığı kararları vardır.

AIHM'nin bu konuya ilişkin olarak verdiği kararlardan biri Mazurek/Fransa Davası'dır.⁸⁹ Davaya konu olayda, başvuru evlilik dışı doğmuş olup, gayri meşru çocuk olması sebebiyle miras payının bir kısmından mahrum kalmıştır. Olay sırasında yürürlükte olan Fransız Medeni Yasası'na göre evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğun anne veya babasının mirasından, meşru çocuğun payının yarısı kadar pay talep edebilmektedir. Yani yasa, meşru ve gayri meşru çocuklar arasında ayrım gözetmektedir. Gayri meşru çocukların mahrum kaldığı pay ise meşru çocuğa verilmektedir. AIHM, burada Fransa'nın ÇHS'nin 2. Maddesindeki ayrım gözetmeme ilkesine aykırı davrandığını, ayrımcılık bakımından meşru ve gayri meşru çocuklar arasında ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle Fransa aleyhine karar vermiştir.⁹⁰ Mahkemenin

⁸⁷ Uran, s. 101.

⁸⁸ Çopur ve Ünver, s. 18.

⁸⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM), Mazurek/Fransa, 01.05.2000, Başvuru No: 34406/97.

⁹⁰ AIHM, Mazurek/Fransa paragraf 54, 55; Çopur ve Ünver, s. 18.

bu kararından sonra Fransa, mevzuatını değiştirerek evlilik dışında doğan çocuğa, meşru çocuklarla aynı miras haklarını sağlayan 3 Aralık 2001 tarihli kanunu yürürlüğe koymuştur.⁹¹

AIHM'nin bu konuya ilişkin olarak verdiği kararlardan bir diğeri de D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti Davası'dır.⁹² Davaya konu olayda başvuruçular 18 Roman kökenli Çek vatandaşı çocuklardır. Dava konusu ise başvuruçuların çocukların zihinsel engeli olan çocukların yerleştirildiği, özel gereksinimi olan çocuklara yönelik okullara yerleştirilmesi ile ilgilidir. Başvuruçular Roman olmayan ve benzer durumda olan çocuklara göre dezavantajlı konuma sokacak bir muameleye maruz kaldıklarını ve bunun da dolaylı ayrımcılık olduğunu iddia etmektedirler.⁹³

AIHM yaptığı incelemede olaya konu tarihlerde söz konusu özel okullara yerleştirilen öğrencilerin büyük kısmının Roman olduğu tespiti yapmıştır.⁹⁴ AIHM, Romanların etnik kökenleri ve özellikleri dikkate alınmadan, çoğunluğa göre hazırlanan psikolojik testlerin sonuçlarına göre özel okullara gönderilme kararının verilmesinde dolaylı ayrımcılık bulunduğu tespitini yapmıştır.⁹⁵ Mahkeme tüm bu sebeplerle, AIHS'nin 14. Maddesinin (ayrımcılık yasağı) ve 1 Numaralı Ek Protokol'ün 2. Maddesinin (eğitim hakkı) ihlal edildiği sonucuna varmıştır.⁹⁶

A.2 AIHM Kararlarında Çocuğun Yüksek Yararı

AIHM, çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda çocukların sağlıklı, mutlu ve güvenli bir ortamda yetişmesi için gerekli tüm adımların atılması gerektiğini vurgulamaktadır. AIHM, çocuğun menfaatleri ile ebeveynleri dahi olsa diğer kişilerin menfaatlerinin çatışması

⁹¹ AIHM, Fabris/Fransa Başvuru No: 16574/08, 07.02.2013.

⁹² AIHM, D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti, Başvuru No: 57325/00, 13.11.2007.

⁹³ AIHM, B. No: 57325/00, paragraf 183.

⁹⁴ AIHM, B. No: 57325/00, paragraf 192, 193.

⁹⁵ AIHM, B. No: 57325/00, paragraf 184,195, 201; Fendoğlu, s. 412; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesi (Ayrımcılık Yasağı) ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 12. Maddesine İlişkin Rehber", 2020, s. 11.

⁹⁶ AIHM, B. No: 57325/00, paragraf 210; Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı, "Romanlar ve Göçerler", 2016, s. 29.

durumunda çocuğun yüksek yararı ilkesini göz önünde bulundurarak çocuğun menfaatlerine öncelik verilmesi gerektiğini kabul etmektedir.⁹⁷ “AİHM, yalnızca aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda değil, göçmen ve mülteci hukuku gibi çatışan menfaatlerden birinin devletin ülkesinin güvenliği ve kamusal çıkarlar olduğu durumlarda da çocuğun üstün yararı ölçütünü uygulamaktadır.”⁹⁸

AİHM’nin kararlarında çocuğun görüşünün alınması (dinlenilme) hakkını genellikle çocuğun yüksek yararı bakımından ele aldığı görülmüştür. AİHM’nin çocuğun yüksek yararı ilkesini ve çocuğun görüşünün alınması hakkını birlikte ele aldığı kararlarından biri Sommerfeld/Almanya davasıdır.⁹⁹ Davaya konu olayda başvuru evlilik birliği dışında doğmuş bir çocuğun babasıdır. Başvuru anneyle birlikte ayrılana kadar birkaç yıl yaşamıştır. Ayrılıktan sonra anne, babanın çocukla iletişimini yasaklamıştır. Anne daha sonra başka bir evlilik yapmıştır. Başvuru kızıyla görüşme talebiyle yerel mahkemeye başvurmuştur. Duruşmada çocuk, baba ile iletişim kurmak istemediğini beyan etmiştir. Başvurucunun yeniden iletişim kurma talebinde bulunması üzerine mahkeme çocuğu dinlemiştir. Fakat çocuk başvurucuyla iletişim kurmak istemediğini tekrarlamıştır. Mahkeme de bunun üzerine başvurucunun talebini reddetmiştir.

AİHM ise yaptığı incelemede; mahkemenin, 13 yaşındaki çocuğun beyanlarını dikkate alarak, babasını yani başvurucuyla görüşmek istemediğini ısrarla söylemesine rağmen onu babasıyla görüşmeye zorlamanın çocuğun duygusal ve psikolojik dengesini bozacağı gerekçesiyle başvurucunun görüşme talebini reddeden kararının yerinde olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁰ AİHM, babanın kişisel ilişki kurma talebi reddinin, AİHS m. 8’deki aile yaşamına saygı hakkının ihlali olarak görmemiştir. Çünkü AİHM bu kararı verirken ÇHS m. 3 uyarınca çocuğun yüksek yararını ve çocuğun görüşünün alınması ilkesini gözetmiştir.

AİHM’nin kararlarında çocuğun görüşünün alınması ile ilgili diğer bir kararı Pini ve Diğerleri/Romanya Davası’dır.¹⁰¹ Davaya konu

⁹⁷ Algan, s. 439.

⁹⁸ Algan, s. 440.

⁹⁹ AİHM, Sommerfeld/Almanya Davası, Başvuru No: 31871/96, 08.07.2003.

¹⁰⁰ AİHM, 31871/96, paragraf 65.

¹⁰¹ AİHM, Pini ve Diğerleri/Romanya, Başvuru No: 78028/01 ve 78030/01, 22.09.2004.

olayda başvuruçular iki İtalyan çifttir. Başvuruçular iki Romanyalı çocuğu evlat edinmişlerdir. Fakat çocukların bulunduğu Romanya'daki özel kurum, mahkeme hükmüne rağmen çocukları başvuruçulara vermemiştir.¹⁰² AİHM yaptığı incelemede, evlat edinenlerin aile kurma isteği ile çocukların büyüdüğü özel kurumda kalma isteğinin çatıştığını; evlat edinmeye dayalı bir ilişkide çocuğun yüksek yararının evlat edinenlerin yararına üstün geleceğini belirtmiştir.¹⁰³ AİHM, yetkili makamların başvuruçular ile çocukların bağ kurmalarına yönelik imkân sağlama gibi pozitif yükümlülüklerinin çocuğun yüksek yararı amacıyla kısıtlandığını ifade etmiştir.¹⁰⁴

AİHM, kararında AİHS Madde 8'in evlat edinme alanında getirdiği yükümlülükleri BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi ve Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Sözleşmesi hükümleri ışığında yorumlamıştır.¹⁰⁵ Mahkeme, anılan tüm bu sebeplerle Sözleşme'nin 8. Maddesinin ihlalinin söz konusu olmadığına karar vermiştir.

A.3 AİHM Kararlarında Yaşam Hakkı

AİHM, yaşam hakkı konusunda devletlere hem pozitif hem negatif yükümlülükler yüklemiştir. Pozitif yükümlülük bakımından devletlerin, yaşam hakkını korumak için gerekli tedbirleri almalarının ve bu hakkın ihlali durumunda etkin soruşturma yapmalarının gerektiğini; negatif yükümlülük bakımından ise devletlerin, haklı neden olmaksızın kimseyi öldürmemeleri gerektiğini kabul etmektedir.¹⁰⁶

¹⁰² Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Kurumu ve Avrupa Konseyi (AK), "Çocuk Haklarıyla İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı", Avrupa Birliği Temel Haklar Kurumu ve Avrupa Konseyi, 2015, s. 98.

¹⁰³ AİHM, 78028/01 ve 78030/01, paragraf 155, 156; Karar İncelemesi, <https://www.lawinsider.com/tr/contracts/4vdc8OyUtHB>, E. T: 05.07.2025.

¹⁰⁴ AİHM, 78028/01 ve 78030/01, paragraf 155; AB Temel Haklar Kurumu ve AK, s. 98.

¹⁰⁵ AİHM, 78028/01 ve 78030/01 paragraf 139-140; Gülay Arslan Öncü, "Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-8", Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara 2019, s. 123.

¹⁰⁶ Algan, s. 479, 480.

AİHM'nin çocuğun yaşam hakkını incelediği kararlarından biri Oyal/Türkiye Davası'dır.¹⁰⁷ Davaya konu olayda, İzmir'de bir hastanede bir bebek doğmuştur. Bu bebeğe aynı hastanede kasık ve göbek fıtığı rahatsızlığı tanısında bulunulmuştur. Tedavi için Kızılay'dan kan alınarak bebeğe nakledilmiştir. Bir süre sonra bebeğin HIV virüsü kapıldığı öğrenilmiştir. AİHM ise kararında; *"Somut davada, başvuranların şikâyetlerinin devlet kurumlarının HIV virüsünün kan nakli yoluyla yayılmasına karşı önleyici tedbirler almayarak ve birinci başvurana virüs bulaşmasında sorumluluğu bulunanların belirlenmesi için etkili bir soruşturma yürütmeyerek yaşam hakkını koruma pozitif yükümlülüğünü yerine getirmemeleri ile alakalı olması nedeniyle şikâyetlerin Sözleşme'nin 2. maddesi bağlamında incelenmesi gerekmektedir. (...) Mahkeme yetkililerin birinci başvuranın yaşam hakkını koruma konusundaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden dolayı, idare mahkemesi önünde gerçekleşen yargılamaların aşırı uzun olmasından dolayı ve yargılamaların hızlandırılmasını sağlayan etkin bir hukuk yolu bulunmaması"*¹⁰⁸ tespitlerinde bulunmuştur. Mahkeme, mağdur hayatta olsa bile olaydaki gibi istisnai durumlarda yaşam hakkı bakımından incelenmesi gerektiğini söyleyerek, bu hakkın ihlali kararı vermiştir.¹⁰⁹

Bu başlık altında çocuğa karşı şiddet ve cinsel istismar konularına da değinilecektir. Çünkü AİHM önüne gelen çocuğa karşı şiddet ve cinsel istismar davalarını somut olaya göre değişmekle birlikte esas itibarıyla yaşam hakkı ve AİHS m. 3 işkence ve kötü muamele yasağı ile 8. maddesi olan özel ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında incelemiştir. Aynı zamanda ÇHS ilkeleri ve maddeleri kapsamında ele aldığı kararlar da olmuştur. AİHM bu kapsamda aile içi şiddet vakalarını da ele almaktadır. Bu başvuruları genellikle AİHS m. 2, 3 ve 8 üzerinden değerlendirip devletin pozitif yükümlülüklerine işaret etmektedir.¹¹⁰ AİHS m. 3 onuruna vücut bütünlüğüne dair saldırıları kapsayacak şekilde geniş yorumlanmaktadır.¹¹¹ Fakat AİHM, bütün kaba ve sert davranışları bu kapsamda ele almamakta; belirli bir şiddet eşiğinin geçilmesi gerektiğini düşünmektedir.¹¹²

¹⁰⁷ AİHM, Oyal/Türkiye, Başvuru No: 4864/05, 23.06.2010.

¹⁰⁸ AİHM, 4864/05, paragraf 58, 105.

¹⁰⁹ AİHM, 4864/05, paragraf 55, 58, 77.

¹¹⁰ AB Temel Haklar Kurumu ve AK, s. 114.

¹¹¹ Çopur ve Ünver, s. 29.

¹¹² Çopur ve Ünver, s. 29.

AIHM'nin, çocuğun cinsel istismarına ilişkin bir kararı C.A.S. ve C.S./Romanya davasıdır.¹¹³ Davaya konu olayda 7 yaşındaki erkek çocuğu bir adam tarafından evine kadar izlenmiş ve adam çocuğa cinsel saldırıda bulunmuş ve kimseye söylememesi yönünde tehdit etmiştir. İstismar haftada birkaç defa tekrarlamaya başlamıştır. Çocuk olanları babasına anlatmıştır. Babası bunun üzerine polise başvurmuştur. Çocuk ve tanıklar saldırganı teşhis etmiştir. Yapılan tıbbi muayeneler sonucunda cinsel saldırıyı gösteren yaralanmalar tespit edilmiştir. Soruşturma üç defa kesildiği için sanık 7 yıl sonra duruşmaya çıkarılmıştır. Sanık beraat etmiştir. AIHM yaptığı incelemede, mağdurun incinebilir yapısına rağmen mahkemenin etkin ve hızlı bir soruşturma yapmadığı tespitinde bulunmuştur. AIHM kararında; yetkililerin çocuğun cinsel istismarı iddialarını etkin bir şekilde soruşturmayarak ve mağdurun özel ve aile yaşamını yeterince korumayarak Sözleşmenin ihlaline neden oldukları sonucuna varmıştır.¹¹⁴ Böylece AIHM olayı ÇHS m. 3'e de atıf yaparak çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi bakımından değerlendirmiştir.¹¹⁵

AIHM, çocuğa karşı şiddeti incelediği kararlarından biri olan Costello – Roberts / Birleşik Krallık Davası'dır.¹¹⁶ Davaya konu olayda başvuru, özel bir okula giden 7 yaşındaki bir öğrenci ve annesidir. Çocuğa, okul müdürü tarafından giysileri üstünden lastik tabanlı bir ayakkabı/terlik ile kalçasına üç kez vurularak gerçekleştirilecek bir bedensel ceza verilmiştir. Bu ceza çocuğa uygulanmıştır. Çocuk ve annesi, bu durumun aşağılayıcı bir muamele olduğu gerekçesiyle hukuka aykırılık iddiasında bulunmuştur. Başvurucular, muhatap devlette bu durumla ilgili etkili başvuru mekanizmaları olmadığı iddialarıyla AIHS m. 3 ve 8'in ihlal edildiğini ileri sürmektedirler.¹¹⁷

AIHM, kararında bir cezanın küçük düşürücü kabul edilerek 3.maddeyi ihlal ettiğini söyleyebilmek için belirli bir şiddet düzeyine ulaşması ve aşağılayıcı muamele sınırını geçmesi gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁸ AIHM, dava konusu olayda şiddetli ve uzun süreli bir etkinin

¹¹³ AIHM, C.A.S. ve C.S./Romanya, Başvuru No: 26692/05, 24.09.2012.

¹¹⁴ AIHM, 26692/05, paragraf 82, 83.

¹¹⁵ AIHM, 26692/05, paragraf 51.

¹¹⁶ AIHM, Costello – Roberts/ Birleşik Krallık, Başvuru No:13134/87, 25.03.1993.

¹¹⁷ AIHM, 13134/87, paragraf 22.

¹¹⁸ AIHM, 13134/87, paragraf 30.

olduğu yönünde kanıt olmadığını, bu sebeple küçük düşürücü muamelelerin söz konusu olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁹ Mahkeme ayrıca bedensel cezanın çocuğun maddi ve manevi bütünlüğüne zarar verecek bir seviyeye ulaşmadığını ve özel hayatın ihlali olmadığı tespitini yapmıştır.¹²⁰ AİHM, tüm bu anılan sebeplerle Sözleşmenin 3. ve 8. Maddelerinin ihlal edilmediği kararını vermiştir.

A.4 AİHM Kararlarında Katılım Hakkı (Çocuğun Görüşünün Alınması İlkesi)

AİHM, çocuğun görüşünün alınması hakkını da, çocukların kendilerini etkileyen konularda görüşlerini ifade etme ve bu görüşlerin karar verme sürecinde dikkate alınması hakkı olarak tanımlamaktadır. Mahkeme bu sebeple çocukların yaş ve olgunluk düzeylerine uygun şekilde görüşlerini ifade etmelerine imkân sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

AİHM, çocuğa ilişkin kararların alınması sürecinde çocuğun görüşünün alınmayarak, bu sürece katılımının engellenmiş olmasının ilgili hakkın ihlali olarak kabul etmektedir. Mahkeme, özellikle velayet ve kişisel ilişki kurulması davalarında çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği çocuğun dinlenilmesi gerekliliğine vurgu yaparak, çocuğun düşüncelerinin öğrenilmemesini hak ihlali olarak ele almaktadır.¹²¹ Fakat AİHM her durumda bu şekilde bir yaklaşım sergilememiştir. Örneğin; velayet hakkı bulunmayan bir ebeveynle ilişki gibi konularda her durumun kendi özel şartları ele alınarak, ülke mahkemelerinin her durumda çocuğu dinlemek zorunda olmadıkları şeklinde görüşleri de mevcuttur.¹²²

AİHM kararlarında, çocuğun görüşlerini, çocuğun yaşını ve olgunluğunu göz önünde bulundurarak değerlendirmekte; fakat bunu yaparken çocuğun kararının çocuğun yüksek yararları ile çatışmasına dikkat etmektedir.¹²³ Yine AİHM, katılım hakkının AİHS'de açıkça düzenlenmemesine rağmen insan haklarının bütünselliği ilkesi

¹¹⁹ AİHM, 13134/87, paragraf 32.

¹²⁰ AİHM, 13134/87, paragraf 32, 36.

¹²¹ Algan, s. 471.

¹²² AB Temel Haklar Kurumu ve AK, s. 41.

¹²³ Algan, s. 474.

gereği bu hakkın Sözleşme'den kaynaklandığını kabul etmektedir.¹²⁴ Mahkeme, katılım hakkını AİHS m. 8 çerçevesinde özel aile yaşamına saygı bakımından da değerlendirmiştir. Yine mahkeme bazı kararlarında ÇHS m. 3'e ve m. 12'ye de atıf yapmıştır.

AİHM'nin katılım hakkını (çocuğun görüşünün alınması ilkesini) incelediği kararlarından biri N.Ts. and Others/Georgia Davası'dır.¹²⁵ AİHM bu kararını AİHS m. 8 ve ÇHS m. 3 ve m. 12 bağlamında değerlendirmiştir. ÇHS m. 9'a da atıfta bulunmuştur. Davaya konu olayda başvuruçular teyze ve onun üç çocuk yeğenidir. Çocukların babalarının uyuşturucu madde bağımlılığı sebebiyle, onlara annelerinin vefatından sonra teyzeleri ve annelerinin ebeveynleri bakmaya başlamıştır. Baba cezaevinden çıktıktan sonra çocukların tarafına teslim edilmesi için dava açmıştır.¹²⁶ Yargılamanın sonucunda çocukların velayetinin babaya verilmesine ve annelerinin ailesinin yanından alınmalarına karar verilmiştir. Bunun üzerine teyzeleri, çocukların yargılama sürecine katılmadıkları ve yerel mahkemenin verdiği kararın çocuğun yüksek yararına aykırı olduğu gerekçeleriyle çocuklar ve kendi adına AİHM'e başvurmuştur.¹²⁷ AİHM, yaptığı incelemede öncelikle teyzeleri ile çocuklar arasında menfaat çatışması olmaması ve çocukların haklarının daha iyi korunabilmesi sebepleriyle teyzelerinin onlar adına başvuruya yetkili olduğu değerlendirmesini yapmıştır.¹²⁸ Kararın devamında AİHM, ÇHS m. 12 (çocuğun görüşünün alınması ilkesi) ve AİHS m. 8 bakımından incelemede bulunmuş olup; çocukların kendilerini etkileyen yargılama süreçlerine katılımlarının sağlanarak, dinlenilme ve düşüncelerini açıklama hakları olduğunu belirtmiştir.¹²⁹ Mahkeme, *"çocukların büyüdükçe ve zamanla ebeveynleriyle olan temaslarına dair kendi görüşlerini ifade edebilecek duruma geldiklerinde, mahkemelerin onların görüşlerine ve duygularına ve özel hayatlarına saygı gösterilmesi haklarına gerekli önemi vermeleri*

¹²⁴ Coşkun Çuvaloğlu, Önsöz.

¹²⁵ AİHM, N.Ts. and Others/Georgia, Başvuru No: 71776/12, 02.05.2016.

¹²⁶ AİHM, 71776/12, paragraf 5-10; Müberra Akboğa Algan, "Çocuğun Anayasal Hakları", içinde Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, editör Ömer Korkut ve Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 61. (Karar çevirisi için bu eserden de faydalanılmıştır.)

¹²⁷ AİHM, 71776/12, paragraf 73; Coşkun Çuvaloğlu, s. 68. (Karar çevirisi için bu eserden de faydalanılmıştır.)

¹²⁸ AİHM, 71776/12, paragraf 55; Akboğa Algan, s. 61, 62.

¹²⁹ AİHM, 71776/12, paragraf 72, 78; Coşkun Çuvaloğlu, s. 68, 69.

gerektiğine”¹³⁰ işaret ederek söz konusu ilkenin ÇHS m. 12 ve diğer ilgili uluslararası belgelerde yer aldığını belirtmiştir.

Mahkeme, davanın hiçbir kısmında çocukların görüşlerinin alınmayarak özel ve aile hayatlarına saygı duyulmadığının tespitiyle AİHS m. 8’in ihlal edildiğine karar vermiştir.¹³¹ Ayrıca Mahkeme, çocukların babalarıyla birlikte yaşamak istememelerinin yerel mahkemelerce dikkate alınmamasıyla çocuğun yüksek yararının gözetilmediği değerlendirilmesinde bulunmuştur.¹³²

AİHM’nin katılım hakkını incelediği bir diğer kararı Şahin/Almanya Davası’dır.¹³³ Davaya konu olayda başvuru babadır. Anne, evlilik dışı doğan çocuğu ile başvuru babanın tüm temaslarını yasaklamıştır. Başvuru evlilik dışı doğan çocuğunu erişim hakkı talebi reddedilen babadır. Başvuru, çocuğuyla görüşmesine izin verilmesi talebiyle Alman bölge mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme, başvuru baba ile anne arasındaki ciddi gerginliğin çocuk için zararlı olacağını, bu sebeple babayla kişisel temasın çocuğun yüksek yararına olmadığı gerekçeleriyle başvuru talebini reddetmiştir. Uzman ise raporunda ebeveynler arasındaki anlaşmazlığın üstesinden gelebilmek için erişim hakkının çocuğun yararına olmadığı, çocuğun suçluluk duyabileceği bu yüzden riskli olabileceği gerekçesiyle çocuğa babasıyla ilgili doğrudan soru sormadığını belirtmiştir. Bölge mahkemesi de uzman raporuna atıf yaparak, çocuğa babasıyla ilgili soru yöneltilmesinin psikolojik baskı oluşturacağı bu yüzden mahkemenin çocuğu dinlemesine gerek olmadığı tespitinde bulunmuştur.

AİHM yaptığı incelemede, AİSH m. 8, ÇHS m. 3 çocuğun yüksek yararı ilkesine ve ÇHS m. 9’un *“Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.”*¹³⁴ şeklindeki ilgili fıkrasına değinmiştir.

¹³⁰ AİHM, 71776/12, paragraf 72.

¹³¹ AİHM, 71776/12, paragraf 78, 81-84; Coşkun Çuvaloğlu, s. 69.

¹³² AİHM, 71776/12, paragraf 78, 81-84; Coşkun Çuvaloğlu, s. 69.

¹³³ AİHM, Şahin/Almanya, Başvuru No: 30943/96, 08.07.2003.

¹³⁴ BMÇHS m. 9.

AİHM kararında “...aile mahkemelerinin velayet sahibi olmayan bir ebeveynle kişisel ilişki konusunda mahkemede mutlaka çocuğu dinlemesi gerektiğini söylersek çok ileri gitmiş oluruz, aksine bu mesele ilgili çocuğun yaşı ve olgunluk derecesiyle ilgili olarak her vakaya özel koşullara bağlıdır.”¹³⁵ değerlendirmesini yaparak her olayın özelliğine göre çocuğun dinlenip dinlenmeyeceğine karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Mahkeme, çocuğun mahkemede dinlenilmesinin çocuk için oluşturacağı riskin mahkemede yapılacak özel düzenlemelerle önlenemeyeceğini de ifade ederek uzman raporuna katılmıştır. AİHM tüm bu sebeplerle AİHS m. 8’in ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme kararın devamında evlilik içi veya dışı doğum nedeniyle yapılan muamele farklılığının AİHS’e uygun olarak değerlendirilebilmesi için çok güçlü nedenlerin ortaya konulması gerektiğini, bu gerekliliğin tarafların evlilik dışı bir ilişkiden doğan çocuğun babasına yapılan muamele ile evlilik içi bir ilişkiden doğan çocuğun babasına yapılan muamele farklılığı için de geçerli olduğunu ifade etmiştir. AİHM somut olayda böyle bir neden görmediği gerekçesiyle AİHS m. 14’de düzenlenen ayrımcılık yasağını ihlal ettiğine karar vermiştir.¹³⁶

B. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Çocuk Hakları

Günümüzde modern ulusal anayasaların düzenlenmesinde çocuk hakları bakımından ÇHS dikkate alınmıştır. 1982 Anayasası’nda da ÇHS tarafından güvence altına alınan bazı hükümlerin karşılığı bulunmaktadır.

ÇHS m. 4’e göre taraf devletlerin sözleşmedeki hakları hayata uygulama yükümlülüğü vardır.¹³⁷ Bu kısımda ulusal hukukumuz bakımından Anayasa’nın 90. maddesini incelemek gerekmektedir: “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

¹³⁵ AİHM, 30943/96, paragraf 73; Karar için bkz. UNICEF ECARO, “Çocuk Dostu Hukukî Yardıma İlişkin Rehber İlkeler”, 2018, s. 34.

¹³⁶ AİHM, 30943/96, paragraf 88, 93, 94, 95.

¹³⁷ BMÇHS m. 4: “Taraf Devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, taraf devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu önlemleri alırlar.”

Anayasa Mahkemesi de kararlarında ÇHS'deki anlayışı benimsemiştir. Çocuğun kırılğan ve en çok korunmaya muhtaç grupta olması AYM kararlarında dikkate alınmıştır. Bunun sonucunda AYM, kararlarında ÇHS hükümlerine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca bireysel başvuru hakkının tanınmasından sonra da AYM, çocuğa ilişkin hak ihlali iddialarını incelerken ÇHS'yi dikkate alarak, çocuğun haklarını korumaya devam etmiştir.¹³⁸

AYM'nin bireysel başvuru kararlarında ÇHS ilkelerine özellikle çocuğun yüksek yararı ilkesine vurgu yaptığı görülmektedir. AYM'nin, genel olarak çocukların insan haklarını ilgilendiren ve hak çatışmalarının olduğu başvurularda, Anayasa'nın 41. maddesi ve ÇHS'nin 3. maddesine atıfla çocuğun yüksek yararı ilkesini esas aldığı görülmektedir.¹³⁹

Bunun yanında AİHS ve AİHM kararlarının da AYM tarafından kararlarında dikkate alınan diğer dayanaklar olduğu görülmektedir.¹⁴⁰ Zira, Anayasa m. 148'den yola çıkılarak AYM'nin, AİHS kapsamında korunan hakların ihlalini iddiasını değerlendirirken AİHS kapsamındaki hakların ve bu hakların yorumu ile bağlantılı olan AİHM kararlarını dikkate almak zorunda olduğu değerlendirilmesi yapılabilmektedir.¹⁴¹

B.1 AYM Kararlarında Ayrım Gözetmeme

AYM, ayrım gözetmeme kararlarında eşitlik ilkesine ve ayrımcılık yasağına da değinmiştir. AYM, kararlarında bu konuyu Anayasa m. 10 eşitlik hakkı kapsamında değerlendirmiştir. Mahkeme, bazı kararlarında ayrımcılık yasağını AİHM kararlarına atıfta bulunarak incelemiştir.

AYM'nin ayrım gözetmeme ilkesi ile ilgili verdiği kararlardan biri somut norm denetimi kapsamında verdiği 21.05.1981 tarih ve E. 1980/29, K. 1981/22 sayılı karardır.¹⁴²

¹³⁸ Algan, s. 240.

¹³⁹ Hazar, s. 648, 649.

¹⁴⁰ Algan, s. 295.

¹⁴¹ Algan, s. 295.

¹⁴² Anayasa Mahkemesi, 21.05.1981, E. 1980/29, K. 1981/22, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Ankara 1992, https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/kararlar_dergisi/kd_19.pdf, s.102-129, E. T: 14.07.2025.

Davaya konu olayda, davacı anne, evlilik dışı doğan çocuğunun babasına yerel mahkemede babalık davası açmıştır. Davalı davayı kabul etmesine rağmen başkasıyla evli olduğu için davacının istemi şeklinde karar verilememiştir. Davacı vekili o dönemki Medeni Kanunun ilgili maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğunu belirtmiştir. Yerel mahkeme de davacı vekilinin iddialarına katılarak bu maddelerin iptali talebiyle AYM'ye başvurmuştur.

AYM yaptığı incelemede, başkasıyla evli olan babanın bu durumunun, evlilik dışında doğan çocuğunu tanımasına engel olan “*Münasebeti cinsiye zamanında müddeialehy evli ise; hakim babalığa hükmedemez.*”¹⁴³ şeklindeki Medeni Kanunun 310. maddesinin 2. fıkrasını iptal etmiştir. AYM kararının gerekçesinde; “(...) Zina ürünü çocukların, ötekilerle aynı durumda olmadıklarından söz edilerek bunlara ayrı kuralların uygulanmasının eşitlik ilkesine aykırı düşmediği görüşü, bu çocukların da ‘herkes’ kapsamı içinde olmaları, ötekiler gibi salt doğumla kişilik kazanmaları karşısında yerinde görülemez. Ana rahmine düştüğü sırada babası, annesinden başka biriyle evli olan çocukla, babası evli olmayan çocuk arasında yapay bir ayırım yaparak, birinci çocuğu babaya karşı nesepsiz duruma düşürürken, ikincisine babasına sahih olmayan neseb bağı ile bağlanma olanağı tanınması eşitlik ilkesiyle bağdaşmayacağı gibi, bunun haklı nedeni de gösterilemez.”¹⁴⁴ demiştir.

AYM'nin ayırım gözetmeme ilkesi ile ilgili verdiği kararlardan biri de Burcu Reis Başvurusu'dur.¹⁴⁵ Davaya konu olayda başvuru, çalıştığı işyerinde bazı kadın çalışanlara tanınan kreş olanağının işverence kendisine tanınmadığı iddiasında bulunmaktadır. Başvurucu bu sebeple ayrımcılık tazminatına ve çocuğunun kreşine ödediği ücrete hükmedilmesi talebiyle yerel mahkemede dava açmıştır. Yerel mahkeme, başvurunun tazminat talebinin kabulüne, çocuğun kreşine ödenen tutara ilişkin talebinin ise reddine karar vermiştir. Tarafların karşılıklı temyizi üzerine Yargıtay, ayrımcılık tazminatına hükmedilmesinin hukuka aykırı olduğuna karar vererek kararı başvuru aleyhine bozmuştur. Yerel mahkeme, bu bozma kararına uyarak davayı reddetmiştir. Başvurucu bunun üzerine aynı işyerinde çalışan bazı kadınlara kreş imkânı sağlarken bazılarına bu imkânın tanınmaması nedeniyle aile hayatına saygı

¹⁴³ AYM, K.1981/22.

¹⁴⁴ AYM, K.1981/22.

¹⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, Burcu Reis Başvurusu, 28.12.2021, Başvuru No: 2016/5824.

hakıyla bağlantılı olarak ayrımcılık yasağının ihlal edildiği iddialarıyla AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur.¹⁴⁶

AYM yaptığı incelemede, ilgili kanun ve yönetmelik gereğince 150' den fazla kadın işçinin çalıştığı işyerlerindeki kadın işçiler yönünden kreş olanağına sahip olma hakları olduğundan, kreş olanağının Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan aile hayatına saygı hakkı kapsamında olduğu; Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağının özel kişileri de bağladığını, başvuruya konu olayda da ayrımcılık yasağını ihlal ettiği öne sürülen müdahalenin özel bir işveren tarafından gerçekleştirildiği tespitlerinde bulunmuştur.¹⁴⁷ AYM kararın devamında, devletin ayrımcılık yasağının özel kişiler tarafından ihlal edilmesini önleme pozitif yükümlülüğüne de işaret etmiştir. AYM, Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesinin AİHS m. 14'te güvence altına alınan ayrımcılık yasağını da kapsayan daha geniş bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir.¹⁴⁸ AYM kararında, *"Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağından doğan güvenceler, hukuki durumları benzer olanlara farklı muamele edilmesiyle harekete geçer. Dolayısıyla öncelikle benzer durumun ve farklı muamelenin ortaya konulması gerekir. Farklı muamelenin varlığının ilk bakışta anlaşılabilirdiği hâllerde başvurunun herhangi bir ispat çabasına girişmesi beklenmez. Bu bağlamda mevzuattan kaynaklanan veya uygulamadan kaynaklansa bile muamele sahibinin saikinden/niyetinden bağımsız bir biçimde oluşan farklı muamele için başvurunun ayrıca bir ispat külfeti altına girmesi söz konusu olamaz. Bununla birlikte -ayırımcı saiklerle bir kimseye kötü muamelede bulunulması gibi- farklı muamelenin ancak uygulayıcının saikiyle/niyetiyle ortaya çıktığı durumlarda bunun ispatlanması yükümlülüğü başvurucuya ait olur. Zira bu gibi hâllerde ilgili işlem veya eylemi farklı muamele hüviyetine büründüren olgu, muamelede bulunanın niyetidir."*¹⁴⁹ tespitlerinde bulunmuştur. AYM bu tespitlerini somut olaya uygulayarak; *"işverenin başvurunca kreş imkânı sağlanmamasının farklı muamele teşkil ettiği hususu ilk bakışta anlaşılabilir niteliktedir. Diğer bir ifadeyle başvurunun kreş imkânından yararlandırılmaması işverenin saikinden bağımsız olarak farklı muamele teşkil etmektedir. Dolayısıyla işverenin, durumları benzer*

¹⁴⁶ AYM, B. No: 2016/5824, paragraf 1.

¹⁴⁷ AYM, B. No: 2016/5824, paragraf 41-43.

¹⁴⁸ AYM, B. No: 2016/5824, paragraf 46.

¹⁴⁹ AYM, B. No: 2016/5824, paragraf 57.

*olan çocuklu kadın çalışanları arasında kreş imkânından yararlandırma bakımından farklılık yarattığının ortaya konulduğu*¹⁵⁰ değerlendirmesinde bulunmuştur. AYM, bu farklı muamelenin varlığı ortaya konulduğu için, bunun nesnel ve makul bir sebebe dayandığını ispatlama külfetinin işverene ait olduğunu; fakat işverenin farklı muamelenin sebebi konusunda herhangi bir açıklama getirmeyerek ayrımcılık yasağını ihlal ettiği sonucuna varmıştır. AYM, farklı muamelenin nesnel ve haklı bir sebebinin bulunmadığı için orantılılık yönünden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek görmemiştir. Mahkeme, tüm bu gerekçelerle Anayasa'nın 20. Maddesinde düzenlenen aile hayatına saygı hakkıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 10. Maddesinde güvence altına alınan ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir.

B.2 AYM Kararlarında Çocuğun Yüksek Yararı

Doktrinde çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuğun çıkarları ile diğer çıkarların çatışması durumunda, çocuğun çıkarlarına öncelik verilmesi olarak değerlendirilmektedir.¹⁵¹ ÇHS de bu şekilde değerlendirmekte olup ilkeyi tanımlamıştır. Bu ilkenin uygulanması ise her bir somut olayda o çocuğun yararının neyi gerektirdiğinin belirlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

AYM'nin, genel olarak çocukların insan haklarını ilgilendiren ve hak çatışmalarının olduğu başvurularda, Anayasa'nın 41. maddesi ve ÇHS'nin 3. maddesine atıfla çocuğun yüksek yararı ilkesini esas aldığı görülmektedir.¹⁵²

AYM'nin çocuğun yüksek yararına ilişkin kararlarından biri M. M. E. ve T. E. Başvurusu'dur.¹⁵³ Davaya konu olayda başvuru baba, çocuğunun kendisine verilmesi yönelik mahkeme kararına rağmen Çocuk Esirgeme Kurumu'nda bulunan çocuğun Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yetkilileri tarafından kendisine teslim edilmeyerek kişisel ilişki kurmasının engellendiği böylece aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği iddialarıyla AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur.

¹⁵⁰ AYM, B. No: 2016/5824, paragraf 59.

¹⁵¹ Algan, s. 435.

¹⁵² Hazar, s. 648, 649.

¹⁵³ Anayasa Mahkemesi, M. M. E. ve T. E. Başvurusu, 05.11.2015, Başvuru No: 2013/2910.

AYM yaptığı incelemede; “Kamusal makamlar söz konusu aile ilişkilerinin sürdürülebilirliği ve olayın tarafları arasında iş birliğinin tesisi noktasında kendilerinden beklenen en üstün gayreti göstermek zorunda olmakla birlikte bu alanda zorlayıcı tedbirlere başvurma yükümlülüğü, tüm tarafların menfaati, özellikle de çocuğun üstün yararı karşısında sınırlı olmak durumundadır. Anne veya baba ile iletişimin bu menfaatleri tehlikeye soktuğunun tespiti hâlinde de kamusal makamların söz konusu menfaatler arasında adil bir denge tesis etme yükümlülükleri bulunmaktadır.”¹⁵⁴ AYM’ye göre bu denge inşa edilirken “velayet ve kişisel ilişki hakkıyla ilgili meselelerde çocukların menfaatlerinin üstün bir öneme sahip”¹⁵⁵ olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. AYM yaptığı değerlendirmede; yerel mahkemelelerin kararlarını verirken çocuğu usulüne göre ve uzmanlar eşliğinde dinlendiğini, çocuğun babasına öfkeli olduğu ve onunla yaşamak istemediği beyanlarının dikkate alınarak bu kararların verildiğini söylemiştir. Bu sebeple de yerel mahkeme kararlarını yerinde bulmuştur.

AYM, “diğer kamusal makamlar tarafından da özellikle çocuğun üstün yararı dikkate alınmak suretiyle aile ilişkilerinin sürdürülebilirliği ve aile hayatına saygı hakkı bağlamındaki güvencelerin sağlanması noktasında uygun olan tüm adımların atıldığı”¹⁵⁶ gerekçeleriyle başvurucunun aile hayatına saygı hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

AYM’nin çocuğun yüksek yararına ilişkin kararlarından bir diğeri de B.Y. ve Y.O.Y. Başvurusu’dur.¹⁵⁷ Davaya konu olayda başvuru baba ve otizm teşhisi konulan oğludur. Başvurucu çocuğun okulundaki hizmetliler başvuru çocuğun bir hizmetli ve öğrenciye saldırdığı iddiasıyla şikâyetle bulunmuşlardır. Basit yaralama suçundan başlatılan soruşturmada şikâyetçi, başvuru çocuk hakkında TCK m. 31¹⁵⁸ gereği kovuşturma açılmayacağını belirterek ilgili mahkemeden ÇKK m. 5 gereğince koruma ve güvenlik tedbirine karar verilmesini talep

¹⁵⁴ AYM, B. No: 2013/2910, paragraf 133.

¹⁵⁵ AYM, B. No: 2013/2910, paragraf 153.

¹⁵⁶ AYM, B. No: 2013/2910, paragraf 175.

¹⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, B.Y. ve Y.O.Y. Başvurusu, 08.06.2021, Başvuru No: 2017/32942.

¹⁵⁸ TCK m. 31/2, “Fıili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

etmiştir. Yerel mahkeme dava kapsamında aldırıldığı bilirkişi raporuna dayanarak başvuru çocuğun yeni bir çevreye alışmasının zor olduğu, ailesiyle kalmasının çocuğun yüksek yararına olduğu ancak kronik otizm teşhisi sebebiyle desteklenmesi gerektiği vurgulanarak bakım tedbirine ihtiyaç olmasa da sağlık tedbiri kararı alınmasının çocuğun yararına olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, bu sebeplerle çocuk hakkında üç ayda bir devlet hastanesinde muayene edilmek suretiyle sağlık tedbiri uygulanmasına karar vermiştir. Başvuru baba, bu karara mahkemenin bakım tedbiri konusunda rapor alınması için bilirkişi heyetine dosyayı göndermesine rağmen bilirkişilerin mahkemenin yerine geçerek sağlık tedbiri uygulanması yönünde kanaat bildirmeleri, çocuğunun özel eğitim adı altında bir sınıfta tecrit edilmesinin sağlanmaya çalışıldığını, başvuruçunun tedavi tedbirine ihtiyacı olmadığını, tüm tedavi ve bakımının ailesi tarafından karşılandığı iddialarıyla karara itiraz etmiştir.¹⁵⁹ İtirazın reddine karar verilmesi üzerine AYM'ye bireysel başvuruda bulunulmuştur.

AYM yaptığı incelemede; TCK ve ÇKK'nın yukarıda anılan ilgili maddelerine değinmiş olup sonra AİHM kararlarındaki yaklaşıma geçmiştir. AYM, AİHM'nin çocuğun ve ailesinin menfaatlerine ilişkin değerlendirmenin ulusal mahkemelerce yapılması gerektiğini kabul etmesinin yanında;¹⁶⁰ *“ulusal mahkemelerin özellikle olgusal, duygusal, psikolojik, maddi ve tıbbi nitelikteki bütün faktörler ile ailenin durumunu derinlemesine inceleyip incelemediğini, çocuğun yüksek menfaatlerini tespit etmek suretiyle ilgili kişilerin de yararlarına ilişkin makul bir değerlendirme ve dengelemede bulunulup bulunulmadığını belirlemek durumunda olduğu”*¹⁶¹ yönündeki yaklaşımına vurgu yapmıştır.

AYM kararın devamında Anayasa m. 20'nin *“Herkes, ... aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. ... aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”*¹⁶² şeklindeki kısmına ve Anayasa m. 41'e vurgu yapmıştır. Buna göre; *“Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar. Her çocuk, korunma*

¹⁵⁹ AYM, B. No: 2017/32942, paragraf 15.

¹⁶⁰ AYM, B. No: 2017/32942, paragraf 28.

¹⁶¹ AYM, B. No: 2017/32942, paragraf 28.

¹⁶² T.C. Anayasası m. 20/1.

ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”¹⁶³

AYM kararın devamında; “mevzuata göre suçun ağırlığının hangi güvenlik tedbirin uygulanacağı yönünde bir etkisinin olmadığı gözetildiğinde, çocuğun üstün yararı ilkesi bağlamında çocuğun durumuna en uygun ve çocuğun yararına olan tedbirin belirlenmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuğa çocuklara özgü güvenlik tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı veya hangi tedbirin uygulanacağı konusunda karar verilirken uzmanların da yardımına başvurularak çocuğun içinde bulunduğu koşullar, çocuğun kişilik yapısı ve özellikleri gözetilmek suretiyle çocuğun yüksek yararına olanın tespit edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Zira Anayasanın 41. maddesinde ifade edilen çocuğun yüksek yararı mahkemeler, idari makamlar ve yasama organı tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde gözetilmesi gereken bir ilkedir.”¹⁶⁴ tespitlerinde bulunarak çocuğun yüksek yararı ilkesinin önemini vurgulamıştır.

AYM kararında; yerel mahkemenin başvuru çocuk hakkında uzman görüşünü ve çocuğun yüksek yararı ilkesini göz önünde bulundurarak karar verdiğini, daha sonra bu verilen güvenlik tedbiri kararını tedbirin amacına ulaştığı düşüncesiyle kaldırdığını, başvuru babanın mahkemece bizzat dinlenildiği ve aile hayatına saygı hakkının güvencelerinden yararlanarak yargılamaya etkin katılımının sağlandığını böylelikle aile hayatına saygı hakkının öngördüğü pozitif yükümlülüklerin yerine getirildiğini belirtmiştir.¹⁶⁵ AYM tüm bu gerekçelerle aile hayatına saygı hakkının öngördüğü pozitif yükümlülükler yerine getirildiğinin görülmesiyle, Anayasa m. 20’de düzenlenen aile hayatına saygı hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

¹⁶³ T.C Anayasası, m. 41.

¹⁶⁴ AYM, B. No: 2017/32942, paragraf 43, 44.

¹⁶⁵ AYM, B. No: 2017/32942, paragraf 47.

B.3 AYM Kararlarında Yaşam Hakkı, Çocuğa Karşı Şiddet ve Çocuğun Cinsel İstismarı

Anayasa Mahkemesi, yaşam hakkını Anayasa m. 17 kapsamında ele almaktadır. Bu kapsamda devletin kasten ve hukuka aykırı şekilde ölüme neden olmaktan kaçınması negatif yükümlülüğünün yanında kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri alma pozitif yükümlülüğü de bulunmaktadır.¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi, yaşam hakkını çocuklar bakımından değerlendirirken devletin pozitif yükümlülüklerine, bu kapsamda tedbirler alması gerektiğine işaret etmiştir.

AYM'nin çocuğun yaşam hakkına ilişkin kararlarından biri Hüseyin Münüklü Başvurusu'dur.¹⁶⁷ Başvuruya konu olayda, başvuru 9 yaşındayken bir demir yolu hattının üzerindeki elektrik kablolarından geçen elektrik akımına kapılarak ağır bir şekilde yaralanmıştır. Bunun sonucunda da bedensel engelli kalmıştır.

AYM, başvurunun olay sonucunda yaralanmışsa da akımın öldürücü niteliği ve başvurunun vücut bütünlüğü üzerinde yarattığı etkiyi birlikte ele alarak, başvuruyu yaşama hakkı çerçevesinde incelemiştir. AYM yaptığı incelemede; çocukların özel korunmaya muhtaç olduğunu, bu yüzden kamu makamlarının özel korunmaya muhtaç kişileri de düşünerek, onların yaşam ve vücut bütünlüğü haklarının korunması için tedbirler alması gerektiğini söylemiştir.¹⁶⁸ Mahkeme, devletin yaşam hakkını korurken çocukların bedensel ve ruhsal gelişimlerini dikkate alması gerektiğini, çocuklardan yetişkinler gibi davranmasının beklenemeyeceğini; böyle bir beklentinin, devletin çocukların hayatta kalması için göstermesi gereken çabasına ilişkin ödevi ile uyumlayacağını ifade etmiştir.¹⁶⁹ Yani AYM'ye göre çocuklardan yetişkinlerin muhakeme yeteneğine sahip olmadıkları için tehlike karşısında yetişkinlerden beklenen özeni gösteremeyeceklerdir.¹⁷⁰ Bu sebeplerle AYM, başvurunun yaşam hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

¹⁶⁶ Algan, s. 366.

¹⁶⁷ Anayasa Mahkemesi, Hüseyin Münüklü Başvurusu, 13.09.2017, Başvuru No: 2014/5973.

¹⁶⁸ AYM, B. No: 2014/5973, paragraf 63-65.

¹⁶⁹ AYM, B. No: 2014/5973, paragraf 66.

¹⁷⁰ AYM, B. No: 2014/5973, paragraf 63; Algan, s. 367.

Görüldüğü üzere; AYM çocukların kendilerini yeterince koruyamadıklarını, bu yüzden onların korunması ile ilgili konularda yetişkinlerden daha fazla önleme başvurulmasını düşünmektedir.¹⁷¹

Bu başlıkta çocuğa karşı şiddet ve çocuğun cinsel istismarı konuları da incelenecektir. Çünkü AYM de bu konuları somut olaya göre değişmekle birlikte esas itibarıyla Anayasa m. 17 kapsamında yaşam hakkı, kişi dokunulmazlığı ve kötü muamele yasağı kapsamında incelemiştir. Aynı zamanda ÇHS ilkeleri ve ilgili diğer Anayasa maddeleri kapsamında ele aldığı kararlar olmuştur.

AYM, çocuğa karşı şiddeti incelerken; Anayasa (m. 17 ve 41) ve Çocuk Koruma Kanunu dışında bu şiddet aile içi şiddet olduğunda 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'a da atıf yaptığı görülmektedir. AYM çocuğa karşı şiddeti Anayasa m. 17 kapsamında değerlendirmiştir.¹⁷²

Mahkeme, çocukların maruz bırakıldıkları şiddet ve istismarlar sonucunda yetişkinlere göre daha fazla mağdur olmaları sebebiyle çocuğun cinsel istismarını Anayasa m. 17/3 özelinde kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirmiştir.¹⁷³ AYM; çocuğa karşı sergilenen şiddet, sömürü, istismar gibi fiillerin Anayasa m. 17/3 kötü muamele kapsamında değerlendirilmesi için mağdurun maruz bırakıldığı fiziksel ve psikolojik etkiler açısından asgari bir eşiği aşmasını gerekli görmektedir.¹⁷⁴ AYM bu hususta AİHM ile aynı yaklaşımı sergilemektedir. AİHM de çocuğun şiddetten korunması hakkını, maruz kalınan müdahalenin ağırlığı ile orantılı bir şekilde, duruma göre fiilin asgari şiddet eşiğini geçip geçmemesine göre AİHS m. 3'te düzenlenen işken- ce yasağı (kötü muamele) olarak değerlendirmektedir.¹⁷⁵

AYM'nin çocuğa karşı şiddetle ilgili kararlarından biri Zekiye Esin Başvurusu'dur.¹⁷⁶ Başvuruya konu olayda, başvuru tarihinde boşanma davası devam eden başvurucunun, eşinin kendisine ve müşterek çocuk-

¹⁷¹ Algan, s. 368.

¹⁷² Algan, s. 300.

¹⁷³ Algan, s. 543, 544; Anayasa Mahkemesi, Z.C. Başvurusu, 11.05.2016, Başvuru No: 2013/3262.

¹⁷⁴ Algan, s. 300, 301.

¹⁷⁵ Algan, s. 275.

¹⁷⁶ Anayasa Mahkemesi, Zekiye Esin Başvurusu, 13.02.2024, Başvuru No: 2021/56667.

larına tehdit ve hakarete bulunduğu, şiddet uyguladığı bir olay sonrasında 6284 sayılı kanun gereğince başvuru lehine verilen ve 120 gün geçerli olmak üzere tedbir kararı verilmiştir. Bu tedbir süresinin bitmesi üzerine başvuru, şiddet tehlikesinin devam ettiğini, kendisini tehlike de hissettiğini, çocuklarının uğradığı şiddet ile ilgili devam eden soruşturma ve kovuşturma dosyaları olduğu, eşinin uzaklaştırma sürecinde de aralıklarla rahatsız etmeye devam ettiği gerekçeleriyle yeniden tedbir talebinde bulunmuştur. Yerel mahkeme, şiddete ilişkin bilgi ve belge olmaması, uygulanan şiddetin veya şiddete uğrama ihtimalinin ispatlanmadığı gerekçesiyle önleyici tedbir talebinin reddine karar vermiştir. Başvurucunun bu ret kararına karşı itirazı yerel mahkeme tarafından kesin olarak reddedilmiştir. Başvuru bunun üzerine, maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiği iddiasıyla AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur.

AYM yaptığı incelemede, *“Başvurucu ve eşi arasında tedbir talep edilen tarihte boşanma ve ceza davasının devam ettiği, ceza yargılamasının konusunun başvurucuya ve müşterek çocuğa uygulandığı iddia edilen fiziksel şiddet olduğu gözetildiğinde anılan kararda başvurunun içinde bulunduğu şiddet tehlikesinin tedbir uygulanmasını gerektirmeyecek şekilde ortadan kalktığına dair ilgili ve yeterli gerekçenin ortaya konulmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda başvurunun maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı kapsamında devlete ait pozitif yükümlülüklerin gereği gibi yerine getirildiğinden söz edilemez.”*¹⁷⁷ tespitlerinde bulunmuştur. AYM, anılan gerekçelerle Anayasa m. 17’de güvence altına alınan maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

AYM, çocuğun cinsel istismarını da Anayasa m. 17 kapsamında değerlendirmiştir.¹⁷⁸ AYM, çocukların maruz bırakıldıkları şiddet ve istismarlar sonucunda yetişkinlere göre daha fazla mağdur olmaları sebebiyle çocuğun cinsel istismarını Anayasa m. 17/3 özelinde kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirmiştir.¹⁷⁹ AİHM de çocuğun cinsel istismarını AİHS m. 3’te düzenlenen kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirerek AYM ile aynı yönde tutum sergilemiştir.

¹⁷⁷ AYM, B. No: 2021/56667, paragraf 15.

¹⁷⁸ Algan, s. 300.

¹⁷⁹ Algan, s. 543; AYM, B. No: 2013/3262.

AYM'nin çocuğun cinsel istismarına ilişkin kararlarından biri S.B. ve Diğerleri Başvurusu'dur.¹⁸⁰ Başvuruya konu olayda, başvuru baba çocuklarının annelerince cinsel istismara uğratıldığı şüphesiyle başlatılan soruşturma sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilerek kötü muamele yasağının ihlal edildiği gerekçesiyle AYM'ye başvurmuştur.

AYM yaptığı incelemede; *"Çocukların kendilerini korumalarındaki zorluk ve faillerin bu suçları büyük engellerle karşılaşmadan işleyebilmeleri, cinsel istismarın yetişkinlere nazaran çocuklar için daha kolay işlenmesine neden olmakta ve bu suçlar, çocukların psikolojileri ile fizyolojilerinde yetişkinlere göre daha ağır etkiler bırakmaktadır. Bu bağlamda söz konusu suçların işlenmesini önleyici ve caydırıcı nitelikte tedbirlerin alınması devletin en önemli pozitif yükümlülüklerinden biridir"*¹⁸¹ tespitlerinde bulunmuştur. AYM, çocukların cinsel istismar ve cinsel sömürüye karşı korunması bakımından devletlerin gerekli hukuki düzenlemeleri yaparak, tedbirlere başvurması gerektiğini, etkili bir soruşturma yürütülmediğini ve tüm bu sebeplerle kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ve yeniden soruşturma yapılması gerektiğine karar vermiştir.¹⁸²

B.4 AYM Kararlarında Katılım Hakkı (Çocuğun Görüşünün Alınması İlkesi)

AYM, çocuğun görüşünün alınması hakkı ile ilgili değerlendirmelerinde kararlarında çocuğun yaşına ve olgunluğuna göre çocuğun görüşünü dikkate almıştır. Mahkeme çocuğun söylemlerinin belirli bir olgunluk seviyesinde olduğu durumlarda, çocuğun yüksek yararlarına aykırı olmamak koşuluyla çocuğun istek ve söylemlerinin de dikkate alınmasının gerektiğini kabul etmektedir.¹⁸³

AYM'nin çocuğun görüşünün alınması hakkına ilişkin kararlarından biri Cengiz Kılıç Başvurusu'dur.¹⁸⁴ Başvuruya konu olayda, başvuru baba ile çocuğu arasında kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahke-

¹⁸⁰ Anayasa Mahkemesi, S.B. ve Diğerleri Başvurusu, 17.06.2020, Başvuru No: 2016/59765.

¹⁸¹ AYM B. No: 2016/59765, paragraf 43.

¹⁸² AYM B. No: 2016/59765, paragraf 43, 44, 55.

¹⁸³ Algan, s. 473.

¹⁸⁴ Anayasa Mahkemesi, Cengiz Kılıç Başvurusu, 03.02.2016, Başvuru No: 2013/3181.

me kararlarına kişisel ilişkinin kurulamadığı, bu sebeple aile hayatına saygı hakkının ihlali edildiği gerekçesiyle AYM'ye başvurmıştır.

AYM yaptığı incelemede; çocuğun kendini yeterince ifade edebilecek olgunlukta olduğu durumlarda, kişisel ilişki tesisi süreci de dahil olmak üzere, çocuğun talep ve görüşlerinin dikkate alınmasını zorunlu tutmuştur. *“Ayrıca kişisel ilişkinin icra edilmeme nedeninin annenin cezalandırılmamış olmasından kaynaklandığı ileri sürülmüş ise de beyanının dikkate alınmasını gerektiren olgunluğa ulaştığı anlaşılan çocuğun sözlü ve fiilî tepki ve direnişleri dikkate alınarak ve üstün yararı gözetilerek teslimin gerçekleştirilmediği, bu durumda kusur atfedilemeyen annenin cezalandırılmasının baba ile çocuk arasında kişisel ilişki kurulmasına tek başına yetmeyeceği, zira artık yaşı itibarıyla belirli olgunlukta bulunan çocuğun tercihlerinin ön planda tutulduğu, bu nedenle annenin cezalandırılmadığı”*¹⁸⁵ tespitlerinde bulunmuştur. AYM, Anayasa bakımından ise incelemesini m. 20 ve 41 üzerinden yapmıştır. Mahkeme, Anayasa m. 20 ve 41 kapsamında devletin pozitif yükümlülüklerine işaret ederek, ebeveynin çocuğuyla kişisel ilişki kurmasının sağlanması amacıyla tedbirler alınmasını isteme hakkını ve kamusal makamların bu tür tedbirleri alma yükümlülüğünü olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁶ AYM 41. maddede, her çocuğun yüksek yararına aykırı olmadıkça anne ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve hakkına sahip olduğunun belirtildiğini; ancak bahis konusu yükümlülüğe ilişkin alınacak tedbirlerin nitelik ve kapsamının her olayın şartlarına bağlı olarak değişebildiğini ifade etmiştir. AYM, kamu makamlarının kişisel ilişki tesisi bakımından gerekli adımları atmadığı değerlendirmelerinde bulunarak, aile hayatına saygı hakkının ihlali kararı vermiştir.¹⁸⁷

AYM'nin çocuğun görüşünün alınması hakkına ilişkin bir diğer kararı Deniz Sarıcaoğlu Başvurusu'dur.¹⁸⁸ Davaya konu olayda başvuru, çocuğunun velayetinin kendisinden alınarak babaya verildiği annedir. Başvurucunun velayetin değiştirilmesi talebiyle açtığı dava reddedilmiştir. Bu karar temyiz edilmediği için kesinleşmiştir. Başvu-

¹⁸⁵ AYM B.No: 2013/3181 paragraf 113.

¹⁸⁶ AYM, B.No: 2013/3181, paragraf 74.

¹⁸⁷ AYM, B.No: 2013/3181, paragraf 116, 117.

¹⁸⁸ Anayasa Mahkemesi, Deniz Sarıcaoğlu Başvurusu, 02.06.2020, Başvuru No: 2017/35776.

rucu velayetin değiştirilmesi için baskı, tehdit ve yaralamaya maruz kaldığının açık olmasına ve uzman raporunda çocuğun velayetinin anneye verilmesi görüşüne rağmen velayet davalarının kesin hüküm oluşturmayaacağı gözetilmediği gerekçesiyle bu red kararına karşı istinaf yoluna başvurmuştur. İlgili bölge adliye mahkemesi istinaf başvurusunu reddetmiştir. Bunun üzerine başvuru AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur.

AYM yaptığı incelemede, ÇHS m. 3 çocuğun yüksek yararı ilkesine, Anayasa m. 20 ve 41'e atıfta bulunmuştur. AYM, "(...) istinaf merci uzman raporuna neden katılmadığı yönünde bir gerekçe ortaya koymadığı gibi, başvuru maruz kaldığını iddia ettiği şiddet ve baskıya ilişkin yargılama süreçlerini gözeterek tarafların koşulları ve çocuğun yaşayacağı ortam konusunda bir değerlendirme yapmamıştır. Öte yandan babanın velayet değişikliğini sağlamak amacıyla başvurucuya şiddet uyguladığı, onu baskı altında tuttuğu iddiası karşısında, çocuğun yaşadığı koşullar ve ortamın çocuğun fiziki ve psikolojik gelişimine uygun olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapabilmek için çocuğun mahkeme huzurunda dinlenmesinin ve çocuğun görüşünün alınmasının önem arz ettiği hususunun yargı makamları tarafından gözetilmediği anlaşılmıştır."¹⁸⁹ tespitlerinde bulunmuştur. AYM, tüm bu sebeplerle hayatına saygı hakkının öngördüğü pozitif yükümlülükler yerine getirilmediğini ifade ederek Anayasa m. 20 aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

SONUÇ

Tarihsel süreçte dezavantajlı grupların haklarına ve korunmalarına ilişkin daha fazla düzenleme yapılmasını gerektiren gelişmeler, savaşlar yaşanmıştır. Bunların sonuçlarında çocukların kırılğan, incinebilir doğaları gereği ve çok fazla hak ihlallerine uğramalarından dolayı en fazla korunmaya muhtaç gruplardan olduğu görülmüştür. Bu sebeple de çocuk hakları alanında gerek devletler kendi ulusal hukuklarında gerekse uluslararası toplumlar uluslararası hukuk alanında hukuksal düzenlemeler yapmışlardır.

Çalışma kapsamında AYM ve AİHM kararları incelendiğinde genel olarak çocuğun yüksek yararı ilkesi gereğince çatışan menfaatler-

¹⁸⁹ AYM, B. No: 2017/35776, paragraf 42.

de çocuk lehine bir anlayış sergiledikleri görülmüştür. Aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda bu ortak tutumları devam etmekteyken, zaman zaman AYM'nin anne-baba lehine aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine dair karar verdiği görülmüştür. Çocuğun görüşünün alınması ilkesini bakımından ise her iki mahkeme de bu ilkeyi çocuğun yaşı, olgunluk seviyesi, kendini ifade etme yetkinliği bakımından değerlendirerek, önemsemişlerdir. Özellikle velayet ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin davalarda çocuğun istek ve ifadelerinin dikkate alındıkları görülmüştür. Tüm bunları değerlendirirken çocuğun kararının kendi menfaatleri ile çatışmamasına da dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte AİHM'nin, velayet hakkı bulunmayan bir ebeveynle ilişki gibi konularda her durumun kendi özel şartları ele alınarak, ülke mahkemelerinin her durumda çocuğu dinlemek zorunda olmadıkları şeklinde görüşleri de mevcuttur.¹⁹⁰

Ayrım gözetmeme konusunda da her iki mahkeme de eşitlik ilkesi çerçevesinde çocuklar arasında hiçbir ayırım gözetilmemesi yönünde ortak bir tavır sergilemişlerdir. Yaşam hakkı bakımından ise *“yetişkinler bakımından kural olarak devletin negatif bir tutumunu gerektiren yaşam hakkı, çocuklar söz konusu olduğunda öncelikle devletin pozitif edimlerini gerektiren bir hak niteliği”*¹⁹¹ne sahip olduğuna ve çocuğun bu hakkının korunması için devletin pozitif yükümlülüklerine işaret ederek tedbir almaları ve özenli davranması gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

Çalışmamızda çocuk hakları alanı çok yönlü olduğu için hakların tümü ile ilgili karar incelemesi yapılamamışsa da çocuk haklarının hepsinin birbirleriyle bağlantılı ve bir bütünlük içerisinde olduğu ve birbirlerini tamamladıkları görülmüştür.¹⁹² Bu yüzden yargı makamlarınca çocuk haklarını bir bütün olarak ele alınıp; onların ihlalini tamamen engelleyemese bile en aza indirebilecek kararlar alınması gerektiği düşüncesindeyiz. Zira kanaatimizce en zayıfların da hak sahibi olduklarını kabul ederek, onları korumak insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olmanın gereğidir. Tüm sebeplerle geleceğin umudu olan çocukların haklarının her zaman öncelikle gözetilerek, korunması gerektiği kanaatindeyiz.

¹⁹⁰ AB Temel Haklar Kurumu ve AK, s. 41.

¹⁹¹ Algan, s. 481.

¹⁹² Çopur ve Ünver, s. 59.

Kaynakça

Kitaplar

- Akboğa Algan, Müberra, “Çocuğun Anayasal Hakları”, içinde Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, editör Ömer Korkut ve Seda Baş, s. 35-92, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.
- Akyüz, Emine, Çocuk Hukuku, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2021.
- Algan, Müberra, “Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları”, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2021.
- Arslan Öncü, Gülay, “Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-8”, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara, 2019.
- Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Kurumu ve Avrupa Konseyi (AK), “Çocuk Haklarıyla İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı”, Avrupa Birliği Temel Haklar Kurumu ve Avrupa Konseyi, 2015.
- Çopur, Onat ve Serdar Ünver, AİHM ve Çocuk Hakları Kararları (Türkiye), Ankara, 2019.
- Ekingen, Erman, “Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Korunması”, içinde Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, editör Ömer Korkut ve Seda Baş, s. 93-140, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, Çocuk Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- Hodgkin, Rachel ve Peter Newell, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı, çeviren Şebnem Akipek, UNICEF, Cenevre, 2003.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, “Birleşmiş Milletler’de İnsan Hakları Yorumları İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006”, Derleyen ve Çeviren Lema Uyar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Odman, Mustafa Tevfik, “Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Hakları”, İçinde Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Yayına hazırlayanlar: Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala, 305-345, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara, 2012.
- Serozan, Rona, Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.
- Türmen, Rıza, “Önsöz” içinde Onat Çopur ve Serdar Ünver, AİHM Ve Çocuk Hakları Kararları (Türkiye), Ankara, 2019.
- UNICEF ECARO, “Çocuk Dostu Hukukî Yardıma İlişkin Rehber İlkeler”, 2018.
- Yenisey, Feridun, Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler, Uğur Eğitim Pazarlama ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2017.

Makaleler

- Bahadır, Zeynep, “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medeni Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı”, *Adalet Dergisi*, 70 (2023): 213-254.
- Gören, Zafer, “Çocuğun Temel Hakları”, E.T:15.06.2025, <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/6347/zgoren.pdf>

- Gören, Zafer, “Çocukların Temel Haklarının Anayasal Garantisi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (2012): 45- 105.
- Hazar, Zeynep, “İnsan Hakları Çatışmalarının Çözümlemesinde Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin İşlevi: Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/2 (2022): 647-684.
- Tuncer Kazancı, İdil, “Hukuki Dinlenilme Hakkı ve Çocuğun Katılma Hakkı Bağlamında Yargılamada Çocuğun Dinlenilmesi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1 (2023): 57-80.
- Türkmen, Ahmet, “Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26/2 (2020): 1126-1156.
- Uran, Peri, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yorumları Işığında 1982 Anayasası ile Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Karşılaştırmalı İncelemesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2014): 95-126.

İnternet Kaynakları

- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı, “Romanlar ve Göçerler”, 2016, [https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019115957Roma%20and%20Travellers%20\(romanlar%20ve%20g%C3%B6%C3%A7erler\).pdf](https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019115957Roma%20and%20Travellers%20(romanlar%20ve%20g%C3%B6%C3%A7erler).pdf), E. T: 04.07.2025.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017”, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara, https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2012-2017_Ulusal-cocuk-Haklari-Strateji-Belgesi-ve-Eylem-Plani.pdf, E. T: 22.06.2025
- Akyüz, Emine, Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, *Milli Eğitim Dergisi*, 151 (2001), https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm, E. T: 16.06.2025.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (UNICEF çevirisi), 20.11.1989, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dairs%C3%B6zle%C5%9Fme>, E. T: 15.06.2025.
- İstanbul Çocuk Hakları Merkezi, “6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Çocuk Hak İhlalleri Gözlem Raporu”, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/6SUBATDEPREMISONRASINDACOCUKHAKLARIIHLALIIGOZLEMRAPORU.pdf>, E. T: 30.06.2025.
- İstanbul Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi, “Çocuk Hakları (UNICEF)”, <https://cocukkoruma.istanbul.edu.tr/tr/content/cocuk-haklari-unicef/cocuk-haklari>, E. T: 15.06.2025.
- Wikipedia, “UN-Kinderrechtskonvention”, <https://de.wikipedia.org/wiki/UN-Kinderrechtskonvention>, E. T: 15.06.2025.

Kararlar

- Anayasa Mahkemesi, 21.05.1981, E. 1980/29, K. 1981/22, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Ankara 1992, https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/kararlar_der_gisi/kd_19.pdf, E. T: 14.07.2025.

- Anayasa Mahkemesi, Burcu Reis Başvurusu, 28.12.2021, Başvuru No: 2016/5824, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5824>, E.T: 15.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, B.Y. ve Y.O.Y. Başvurusu, 08/06/2021, Başvuru No: 2017/32942, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/32942>, E.T: 17.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, Cengiz Kılıç Başvurusu, 03.02.2016, Başvuru No: 2013/3181, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3181>, E.T: 21.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, Deniz Sarıcaoğlu Başvurusu, 02.06.2020, Başvuru No: 2017/35776, <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/aile-hayatina-saygi-hakki-deniz-saricaoglu-basvurusu-1701434908.pdf>, E. T: 22.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, Hüseyin Münüklü Başvurusu, 13.09.2017, Başvuru No: 2014/5973, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5973>, E.T: 17.07.2025
- Anayasa Mahkemesi, M. M. E. ve T. E. Başvurusu, 05.11.2015, Başvuru No:2013/2910, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2910>, E.T:16.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, S.B. ve Diğerleri Başvurusu, 17.06.2020, Başvuru No: 2016/59765, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/59765>, E. T: 21.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, Z.C. Başvurusu, 11.05.2016, Başvuru No: 2013/3262, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3262>, E. T: 20.07.2025.
- Anayasa Mahkemesi, Zekiye Esin Başvurusu, 13.02.2024, Başvuru No: 2021/56667, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/56667>, E. T: 20.07.2025.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, C.A.S. ve C.S. – Romanya, Başvuru No: 26692/05, 24.09.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-109741%22>], <http://www.cocukgozlemevi.org/aihm-davalari/cas-ve-cs-romanya>, E. T: 07.07.2025.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Costello – Roberts/Birleşik Krallık, Başvuru No:13134/87, 25.03.1993, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57804%22>], <http://www.cocukgozlemevi.org/aihm-davalari/costello-roberts-birlesik-krallik>, E. T: 07.07.2025.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti, Başvuru No: 57325/00, 13.11.2007, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-83256%22>], E. T: 07.07.2025.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Fabris/Fransa Başvuru No: 16574/08, 07.02.2013.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mazurek/Fransa, 01.05.2000, Başvuru No: 34406/97, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22languageisocode%22:%22ENG%22,%22appno%22:%2234406/97%22,%22documentcollectionid%22:%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58456%22>], <http://www.cocukgozlemevi.org/aihm-davalari/mazurek-fransa>, E.T: 07.07.2025.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, N.Ts. and Others/Georgia, Başvuru No: 71776/12, 02.05.2016, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-160313>, E.T: 11.07.2025.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Oyal/Türkiye, Başvuru No: 4864/05, 23.06.2010, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22languageisocode%22:%22TUR%22,%22appno%22:%224864/05%22,%22documentcollectionid%22:%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-162088%22>], E. T: 07.07.2025

312 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Temel İlkeleri Kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Çocuk Hakları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Pini ve Diğerleri/Romanya, Başvuru No: 78028/01 ve 78030/01, 22.09.2004, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61837%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61837%22]}), E. T: 07.07.2025.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sommerfeld/Almanya Davası, Başvuru No: 31871/96, 08.07.2003. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-61195%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-61195%22]}), <http://www.cocukgozlemevi.org/aihm-davaları/sommerfeld-almanya>, E. T: 07.07.2025.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Şahin/Almanya, Başvuru No: 30943/96, 08.07.2003, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61194%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61194%22]}), E.T: 14.07.2025.

Diğer Kaynaklar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 14. Maddesi (Ayrımcılık Yasağı) ve Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 12. Maddesine İlişkin Rehber”, 2020.

Aydoğa, Damla, “Çocuk Hakları Krizi: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Uygulanması Analiz”, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme’ye ilişkin Genel Yorumları 2006 – 2008”, Uluslararası Çocuk Merkezi, Ankara, 2008.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, “BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No. 12: Çocuğun Katılım Hakkı”, 25 Mayıs-12 Haziran 2009. Cenevre.

Coşkun Çuvaloğlu, Feyza, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Medeni Yargılamada Çocuğun Katılım Hakkı”, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2019.

İmir, Muhammed Seyit, “Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması”, 19 Mayıs Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Konuk, Gülşah, “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çocuk Hakları ve Çocuk Suçluluğu”, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Şen, Ebru, “Çocuk Haklarının Kapsamı ve Türk Anayasa Hukukundaki Yeri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Şüheda Şimşek, Burcu, “Türkiye’de 2005 Yılı Sonrası Çocuk Haklarının Gelişimi”,Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2016.